

JÖNKÖPING UNIVERSITY
School of Health and Welfare

Socialarbetares arbete med utövare av våld i nära relationer

En fenomenografisk studie

HUVUDOMRÅDE: *Socialt arbete*

FÖRFATTARE: *Ida Gustafsson*

JÖNKÖPING *2019 augusti*

Abstract

Title: Social workers' work with perpetrators of intimate partner violence – A phenomenographic study.

Authors: Ida Gustafsson.

Tutor: Lena Olsson.

Examinator: Klas Borell.

In this phenomenographic study of social workers' experiences regarding working with perpetrators of intimate partner violence (IPV), three focus areas were covered; causes of the use of violence in IPV relationships, effective strategies in the work with perpetrators of IPV, and the perpetrators' justification of their use of violence in their intimate partner relationships. The experiences regarding causes of use of violence in intimate partner relationships comprised own experiences of abuse from IPV, mental health causes, toxic masculinity, and childhood negligence. These described causes were connected to a structural perspective, a structural societal perspective, a social psychologic perspective, and an individual psychologic perspective. The experiences regarding effective strategies in the work with perpetrators of IPV comprised the establishment of a good work alliance with the perpetrator, to acknowledge the perpetrator's person, and to promote the perpetrator's full undertaking of the responsibility for the violence. Lastly, the experiences regarding the perpetrators' justification of their use of violence in their intimate partner relationships comprised shifting of the responsibility for the violence, impuissance, and an undertaking of the responsibility for the violence. The justification of the violence was connected to how the perpetrators did not want to identify themselves as perpetrators of IPV.

Key words: Intimate partner violence, perpetrators of violence, causes of the use of violence, perpetrators' justification of violence.

Sammanfattning

Titel: Socialarbetares arbete med utövare av våld i nära relationer – En fenomenografisk studie.

Författare: Ida Gustafsson.

Handledare: Lena Olsson.

Examinator: Klas Borell.

I denna fenomenografiska studie av socialarbetares uppfattning om arbetet med utövare av våld i nära relation speglas tre områden; orsaker bakom våldsutövande, verksamma strategier i arbetet med våldsutövare samt våldsutövares rättfärdigande av sitt våldsutövande. Uppfattningarna kring orsaker bakom våldsutövare innefattade erfarenheter av våldsutsatthet, påverkan av psykisk ohälsa, maskulinitetsfällan och försummelse i barndomen. Rötterna till dessa orsaksförklaringar kunde ses i kopplingar till strukturellt perspektiv, strukturellt samhällsperspektiv, socialpsykologiskt perspektiv samt individualpsykologiskt perspektiv. De uppfattningar som lyftes gällande strategier informanterna har i arbetet med våldsutövare innefattade en betoning av att etablera en god arbetsrelation med våldsutövaren, att bekräfta våldsutövaren som person och att främja ansvarstagande. Informanterna beskrev en balansgång där etablerande av en tillitsfull allians med våldsutövaren är avgörande, samtidigt som det är av största vikt att lyckas förhålla sig fördömande gentemot de handlingar våldsutövaren utfört. Slutligen handlade uppfattningarna bland informanterna kring våldsutövarnas rättfärdigande av sitt vålds användande om ansvarsförskjutning, maktlöshet samt ansvarstagande återspeglas. Våldsutövarna tenderade enligt informanterna att förlägga ansvaret utanför sig själva och uttrycka en upplevelse av maktlöshet inför det egna våldsutövandet. Informanternas uppfattningar uttryckte att våldsutövarnas rättfärdigande var ett tecken på det starka motstånd de bar mot att acceptera sig själva som våldsutövare.

Nyckelord: Våld i nära relation, våldsutövare, orsaker bakom våldsutövande, rättfärdigande av våldsutövande.

Innehållsförteckning

Abstract	ii
Sammanfattning.....	iii
Innehållsförteckning.....	iv
1 Inledning	6
1.1 Syfte.....	7
1.2 Frågeställningar.....	7
2 Bakgrund	8
2.1 Våld.....	8
2.2 Våld i nära relation.....	8
2.3 Socialtjänstens ansvar gällande våld i nära relation	10
2.4 Stöd till våldsutövare	11
2.5 Konsekvenser av våld.....	12
3 Teoretiska perspektiv	14
3.1 Teori kring orsaker bakom våldsutövande	14
3.1.1 Strukturellt perspektiv.....	14
3.1.2 Strukturellt samhällsperspektiv.....	16
3.1.3 Socialpsykologiskt perspektiv	16
3.1.4 Individualpsykologiskt perspektiv.....	17
3.2 Teori bakom arbetet med våldsutövare	19
3.3 Teori bakom rättfärdigande av våldsutövande	21
4 Tidigare forskning.....	25
4.1 Riskfaktorer för våld i nära relation	25
4.2 Strategier i arbetet med våldsutövare	25
4.3 Våldsutövarnas egen förståelse av våldet.....	27
5 Metod.....	28
5.1 Val av metod	28
5.2 Datainsamlingsmetod.....	28
5.3 Analys och bearbetning	29
5.4 Kvalitetskriterier för kvalitativ forskning	31
5.5 Redogörelse för etiska aspekter inom kvalitativ forskning	32
5.6 Författarens förförståelse	33
6 Resultat.....	35
6.1 Socialarbetarnas uppfattning om orsaker bakom våldsutövande i nära relation	35
6.1.1 Kategori 1: Våld skapar våld.....	35
6.1.2 Kategori 2: Påverkan av psykisk ohälsa	36
6.1.3 Kategori 3: Maskulinitetsfällan	36
6.1.4 Kategori 4: Försummelse i barndomen	37
6.2 Socialarbetarnas uppfattning om strategier i arbetet med utövare av våld i nära relation.....	38
6.2.1 Kategori 1: Att skapa en tillitsfull relation.....	38
6.2.2 Kategori 2: Att ge bekräftelse	39
6.2.3 Kategori 3: Att medvetandegöra och arbeta med ansvarstagande	39
6.3 Socialarbetarnas uppfattning om våldsutövarnas rättfärdigande av sitt våldsutövande.....	40
6.3.1 Kategori 1: Ansvarsförskjutning	40

6.3.2	Kategori 2: Maktlöshet	41
6.3.3	Kategori 3: Ansvarstagande	42
7	Diskussion	43
7.1	Orsaker bakom våldsutövande	43
7.2	Strategier i arbetet med våldsutövare	44
7.3	Våldsutövarnas rättfärdigande.....	46
7.4	Metoddiskussion.....	48
7.5	Möjligheter och behov till fördjupad forskning.....	49
8	Slutsatser.....	50
9	Litteraturförteckning	52
10	Bilagor	58
10.1	Intervjuguide	58
10.2	Samtyckesblankett	59

1 Inledning

Våld i nära relation är ett komplext område. Arbetet med våld i nära relation är till stor del riktat till de som utsätts för våldet och inte till lika stor utsträckning till de som utövar våldet (Socialstyrelsen, 2018). Ämnet är omgärdat av svårigheter, stigman och en osäkerhet kring vilken typ av stödarbete som egentligen leder till att våldet upphör. Därtill har de teorier och metoder som ligger till grund för stödarbete oftast utformats för de som blivit utsatta för trauma, sällan för de som åstadkommit detsamma (Norén & Eriksson, 2017; Åberg, 2014). Vidare är frågan om vilken instans som bär ansvaret att arbeta med våldsutövare idag ännu otydlig. Detta har lett till att de verksamheter som finns till stöd för våldsutövare har utformats inom olika ramar och med olika förståelser av våldsutövandet (Socialstyrelsen, 2016).

Sprungnet ur denna otydlighet, och det faktum att det ännu finns få studier som tydliggör hur effektivt stödarbete bör bedrivas, väcktes en nyfikenhet kring hur olika de verksamheter som arbetar med våldsutövare har utformat detta arbete. De frågeställningar som ligger till grund för denna studie fokuserar på vilka uppfattningar de socialarbetare som arbetar med våldsutövare har kring orsaker bakom våldsutövande, vilka strategier som tycks verksamma i stödarbetet och hur våldsutövarna själva förhåller sig till att rättfärdiga sitt våldsutövande. Dessa frågeställningar syftar till att ge en inblick i vidden av de uppfattningar som finns kring våldsutövare bland de socialarbetare som arbetar med dem.

Denna uppsats tar avstamp i en grundläggande redogörelse för ämnet våld i nära relation, åtföljt av tidigare forskning som gjorts på området. Våldsutövande och dess olika aspekter speglas ur olika perspektiv och den inledande delen av denna uppsats syftar till att ge läsaren en öppning inför förståelsen av hur mångfacetterat detta område är. Med denna kunskap i ryggen introduceras relevanta teorier på området, innan det intervju-material som insamlats under forskningsprocessens gång får ta plats. Studien genomfördes med semistrukturerade intervjuerna som grund och resultatdelen i denna uppsats redogörs med citat från dessa intervjuer, vilka har kategoriserats i de olika uppfattningar som anses ha framkommit. I diskussionsdelen relateras det insamlade materialet till teorier och den tidigare forskning som gjorts, för att slutligen landa i studiens slutsatser.

1.1 Syfte

Denna studie har sin grund i att arbetet med utövare av våld i nära relation idag, utifrån en vag lagstiftning kring detta arbete, kan vara utformat på en mängd olika sätt i olika verksamheter. Studiens övergripande syfte är att utforska vidden av uppfattningar som finns kring detta komplexa område. Det mer specifika syftet med studien tydliggörs i nedanstående frågeställningar.

1.2 Frågeställningar

Vilka uppfattningar finns bland de som arbetar med våldsutövare gällande

- orsaker bakom våldsanvändande
- strategier i arbetet med våldsutövare och
- våldsutövares rättfärdigande av sitt våldsanvändande?

2 Bakgrund

För att skapa en grund för förståelse inför denna studie innefattas här den bakgrund som behövs för att kunna ta till sig efterföljande resultat och diskussion. Bakgrunden berör begreppen våld och våld i nära relation, socialtjänstens ansvar för våld i nära relation, tillgängligt stöd till våldsutövare samt konsekvenser av våld i nära relation.

2.1 Våld

Våld är ett begrepp som är både komplext och mångtydigt. I både praktik och forskning kan det därför definieras på olika sätt. Den definition av våld som Världshälsoorganisationen WHO fastställt beskriver våld som avsiktligt utövande av fysisk kraft eller makt genom hot eller handling, riktat mot sig själv, en annan person eller en grupp, vilket resulterar i eller riskerar att resultera i skada, död, psykisk skada, underutveckling eller misär. Det tydliggörs att våld vilar på en grund av avsikt, vilket avskärmar utövat våld mot oavsiktliga skeenden såsom olyckor. Tonvikten vid avsikt beskrivs också klagöra att personen som utövar våldet inte har respekt för de konsekvenser våldet får (WHO, 2002). Våld kan definieras som alla de handlingar som åsyftar att påverka en annan person psykiskt eller fysiskt och att verbalt skapa en distans, genom exempelvis kränkningar, för att ödelägga kärlek och trygghet (Isdal, 2017). Definitionen inbegriper mer än fysiskt våld och kan innebära att våldsutövare¹, som tidigare inte sett sig som en utövare av våld, nu förstår att hen faktiskt utövar våld.

2.2 Våld i nära relation

När det gäller våld i nära relation har Världshälsoorganisationen definierat det som ett beteende i en partnerrelation som orsakar fysisk, sexuell eller psykisk skada. Partnerrelationen innefattar häri både nuvarande och tidigare partners. Definitionen utgår ifrån fyra olika våldstyper (WHO, 2002). Dessa är;

- Fysiskt våld, såsom att våldsutövaren knuffar, slår, bränner, sparkar eller utövar slag med tillhyggen.
- Psykiskt våld, såsom hot, trakasserier, tvång, förlöjliganden eller glåpord.

¹ Begreppet våldsutövare används löpande genom texten. Detta begrepp används utan värdering kring huruvida den som utövar våld i nära relation bär identiteten "våldsutövare". Begreppet används för att underlätta läsningen och göra texten mer greppbar.

- Sexuellt våld, såsom olika former av påtvingande av sexuella handlingar, sexuella trakasserier eller användande av sexuellt kränkande språk. Att exempelvis tvinga den utsatta att titta på pornografi räknas också in i påtvingade sexuella handlingar.
- Försummelse, såsom att den våldsutsatta inte får den hjälp denne behöver kring mat, hygien och medicin, att denne inte får hjälp att förflytta sig eller att denne får medicin i för stor eller för liten dos (WHO, 2002).

Våld i nära relation behöver inte nödvändigtvis vara en partnerrelation, utan kan omfatta alla typer av nära relationer. Det innefattar alla typer av våld (Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK), u.å.). Utöver ovan nämnda typer av våld, kan våld även utövas genom ekonomisk kontroll och materiellt våld, vilket kan innebära att våldsutövaren förstör eller stjälar den utsattas personliga tillhörigheter. Våld kan innefatta handlingar som enligt rådande lagstiftning är brottsliga, såsom grovt våld och sexuella övergrepp, men våld kan även omfatta mönster av handlingar som skapar utsatthet, såsom isolering från vänner och familj, verbala kränkningar, emotionell utpressning eller ekonomiskt utnyttjande. Våldet kan även kanaliseras genom våld mot husdjur (Socialstyrelsen, 2016). Våldet i en nära relation kan definieras som en handling som är riktad mot någon och som skrämmer, smärtar, skadar eller kränker denne på ett sådant sätt att denne handlar mot sin egen vilja eller avstår från sådant den vill göra (Isdal, 2017).

Kännetecknande för våld i nära relation är att den våldsutsatta ofta har starka känslomässiga band till våldsutövaren och att de har en nära relation. Motstånd och uppbrott försvåras därmed. Våldshandlingarna utövas oftast i den våldsutsattas hem och eskalerar i intensitet och allvar över tid (NCK, u.å.). Centralt kring våld i nära relation är den så kallade normaliseringsprocessen. Den innebär att den våldsutsatta internaliserar det våld denne utsätts för, våldsutövarens krav och motiv och därmed kommer att uppfatta våldet som något som är normalt. Processen innebär att både våldsutövare och våldsutsatt härigenom får förskjutna gränser kring vad som accepteras. De positiva handlingar som våldsutövaren gör förstöras upp, medan våldshandlingarna förminskas. Våldet blir normaliserat för båda parter (Lundgren, 2013; Heimer & Björck, 2014). När det gäller partnervåld, så är det omgärdat av komplexa processer. Sociala, känslomässiga och praktiska band utgör ofta hinder för den våldsutsatta att bryta relationen (Socialstyrelsen, 2016). Om gemensamma barn är med i bilden kan omsorgen om barnen innebära både skäl att bryta upp och att stanna i relationen. Ett uppbrott kan ses som en symbol för de känslor av skam och skuld som den våldsutsatta kan bära på och ett uppbrott är i sig förenat

med stora risker (Socialstyrelsen, 2016; Prop. 2006/07:38). Undersökningar avseende dödligt partnervåld har visat att motivet eller delmotivet i de flesta fall var just separation. Även om våld inte tidigare förekommit i relationen kan det utlösas av en separation (BRÅ, 2014).

2.3 Socialtjänstens ansvar gällande våld i nära relation

Socialtjänstens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som har blivit vittnen till våld framgår i 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (SFS 2001:453) (SoL). I detta sammanhang betraktas våld mot en kvinna av närstående som systematisk misshandel och andra övergrepp, såsom det som omfattas av brottsbalkens bestämmelser om kvinnofridsbrott (Prop. 2006/07:38). Socialtjänstens handläggning rörande våldsutsatta måste präglas av säkerhetsplanering och säkerhetstänkande (Socialstyrelsen, 2016). Socialtjänstens insatser till våldsutsatta kan till exempel vara stödsamtal, stöd i föräldraskapet, hjälp med att ta kontakt med sjukvård eller andra instanser, särskilt ekonomiskt bistånd och skyddat boende. Det kan underlätta för den som är våldsutsatt om denne vet att våldsutövaren får stöttning och hjälp parallellt, samtidigt som det också är viktigt att tillgodose säkerheten och tryggheten hos våldsutsatta under den tid som våldsutövaren ges insatser (Socialstyrelsen, 2016). Detta kan bland annat göras genom så kallad partnerkontakt, vilket är en arbetsmetod som utvecklats just för att tillförsäkra våldsutsattas säkerhet under tiden våldsutövaren går i behandling (Socialstyrelsen, 2015). I denna arbetsmetod innefattas en partnerkontaktperson för den våldsutsatta som säkerhetsplanerar för den utsatta parallellt med pågående insatser för utövaren. För att partnerkontaktpersonen ska få kontakta den våldsutsatta krävs dock ett samtycke från våldsutövaren, utifrån att insatsen utgår från utövaren (Socialstyrelsen, 2015). Stöd till våldsutövare framgår däremot inte som ett specificerat ansvar i socialtjänstlagen. Det har fått till följd att antalet verksamheter som vänder sig till våldsutövare är betydligt färre än de som är riktade till våldsutsatta (Socialstyrelsen, 2018). Däremot framgår i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) att socialnämnden, med utgångspunkt från ett barns behov, bör erbjuda insatser till våldsutövande föräldrar eller andra vuxna våldsutövare som barnet sammanbor med, med syfte att våldet ska upphöra och att den som utövar våld ska medvetandegöras om våldets effekter på barn. Socialstyrelsen betraktar riktade insatser till våldsutövare som en betydelsefull del i arbetet med att förebygga och bekämpa våld (Socialstyrelsen, 2016) och att förebygga upprepat våld. Socialtjänsten ska se till helheten och säkerställa att hela

familjen får det stöd och den hjälp som respektive person är i behov av (Prop. 2006/07:38; Prop. 2011/12:4).

2.4 Stöd till våldsutövare

Den våldsutövande personen kan själv fara illa av det egna beteendet och ha stor vinning av en förändring (SOSFS 2014:4). Då stöd ska ges till våldsutövaren är det viktigt att få till ett samtal, för att kunna informera om vilket stöd som finns att få samt för att kunna inleda ett motivationsarbete, även om våldsutövaren inte ställer sig positiv till behandling (Socialstyrelsen, 2016).

De första riktade insatserna till våldsutövare ägde rum under 1980-talet. Svenskt arbete med detta startade i och med upprättandet av kriscentrum för män, i Göteborg 1987 och i Stockholm 1988. Dessa centrum var inte specifika för våldsutövande män till en början men arbetet med att motverka våld fick snabbt stor plats. Under 1990-talet startades de första insatserna med uteslutande fokus på förändringsarbete med våldsutövande män i Sverige. Detta skedde genom samverkan mellan kommuner, landsting och kriminalvården kring insatser för dessa män. Sedan början av 2000-talet har antalet verksamheter som ger stöd till våldsutövare och utvecklingen av dessa ökat (Norén & Eriksson, 2017). Socialstyrelsen har idag kännedom om omkring 60 verksamheter, utöver kriminalvård, som ger stöd till våldsutövare och då inbegrips både de som drivs i socialtjänsten och de som drivs av ideella organisationer. Gemensam nämnare för verksamheterna är att de har inriktat sig på kriscentra och våldsproblematik och ofta är riktade till män för generellt stöd i kris. De möter därmed både personer i olika sorters kriser och personer som utövar våld. Verksamheterna kan erbjuda exempelvis samtalsgrupper. Grunden för verksamheterna skiljer sig åt mellan olika organisationer och både den teoretiska basen och modellen för insatser ser olika ut i de olika verksamheterna. De flesta har influerats av kognitiv beteendeterapi, pedagogik, psykodynamisk teori och systemteori, men lägger olika tyngd vid de olika delarna. De mottagningar som fokuserar på att möta våldsutövare har gemensamt att de flesta har inspirerats av norska Alternativ till våld (ATV) (Socialstyrelsen, 2016). Det är vanligt att våldsutövare bortförklarar sitt våldsutövande för att kunna stå ut med sig själv. Syftet med ATV är att våldsutövaren ska bli medveten om sitt våldsutövande och därmed ta ansvar för det. I detta arbete är gruppterapins stödjande och terapeutiska dynamik den huvudsakliga metoden. Klarläggande av processer och händelser som skett tidigare i männens liv har som syfte att åskådliggöra orsakerna till våldet (Eliasson, 2000).

Utmaningar som omgärdar arbetet med att utveckla verksamheter som ger stöd till våldsutövare är att det är en i princip oreglerad verksamhet och att det råder oklarhet kring skyldigheter, ansvar och huvudmannaskap (Norén & Eriksson, 2017). Hur verksamheterna är organiserade och vilka metoder de använder skiljer sig därför ofta åt. Forskning på området har också gett varierande svar på hur verksamma metoderna är. De är hittills inte evidensbaserade. Samtidigt som forskningsstödet ännu kan vara svagt kan de yrkesverksamma besitta stor praktisk kunskap utifrån erfarenhet inom arbetet med insatser för våldsutövare. Många kommuner efterfrågar dock ett bättre stöd, mer kunskap och struktur för att kunna starta eller driva kvalitetssäkrade verksamheter som erbjuder förändringsarbete för våldsutövare (Norén & Eriksson, 2017).

Utöver att ge stöd då våld utövas, ska socialtjänsten också verka för att förebygga våld. En viktig del i ett förebyggande och motverkande arbete är att ha riktade insatser som inte bara vänder sig till de som redan utövat våld utan även till de som ännu inte gjort det men riskerar att göra det (Socialstyrelsen, 2016). Den senare målgruppen är odefinierad och detta förebyggande arbete utformas olika inom olika socialförvaltningar. Insatserna kan handla om att synliggöra attityder och värderingar och att skapa en medvetenhet kring det egna ansvaret gällande att inte utöva våld. Det är av stor vikt att arbeta förebyggande så att riskerna för att våld används i nuvarande eller framtida relationer minimeras (Socialstyrelsen, 2016). Utöver detta är det även ett led i att motverka att nästkommande generation utövar våld i nära relationer (Prop. 2006/07:38).

2.5 Konsekvenser av våld

Våldet behöver inte innebära skada eller död för att innebära en stor börda för individ, familj och samhälle. De konsekvenser som våldet har kan vara både omedelbara och latent och effekterna kan vara bestående långt efter att övergreppen har ägt rum (Socialstyrelsen, 2016). Våld i nära relation innebär mänskligt lidande för den som utsätts för våld, så som arbetslöshet, isolering, sjukskrivning, ekonomiska problem och svårigheter med bostadssituation (Prop. 2006/07:38). Vidare innebär våldet även ett jämställdhetsproblem i och med den stora påverkan det har på kvinnors möjligheter att åtnjuta sina friheter och mänskliga rättigheter (SOU 2006:65). I Sverige dödas i genomsnitt 17 kvinnor och fyra män per år av en nuvarande eller tidigare partner (BRÅ, 2012; BRÅ, 2014). 2018 uppgick dock dessa siffror till 22 kvinnor och fyra män. Detta motsvarar för kvinnorna 67 % av alla konstaterade fall där dödsorsaken var dödligt våld, medan männens andel motsvarade

5 % (BRÅ, 2019). År 2002 klassade Världshälsoorganisationen mäns våld mot kvinnor som en folkhälsofråga (Socialstyrelsen, 2016; WHO, 2002). Våld i nära relationer betraktas som en kränkning av mänskliga rättigheter (Socialstyrelsen, 2016; WHO, 2002). Därigenom är våld i nära relationer inte enbart en fråga om folkhälsa på nationell nivå utan handlar också om våra internationella åtaganden kring att upprätthålla mänskliga rättigheter och verka för en bättre folkhälsa globalt (Socialstyrelsen, 2016). Våld i nära relation får också samhälleliga konsekvenser (Prop. 2006/07:38). Samhällsekonomiskt beräknas våldet varje år innebära en kostnad av tre miljarder kronor. I dessa siffror är inte läkemedel, psykiatrisk vård, tandvård eller barns lidande och skador medräknat (Socialstyrelsen, 2006).

3 Teoretiska perspektiv

Det finns en mängd olika förståelser av fenomenet våld i nära relation. I följande avsnitt lyfts ett antal teoretiska perspektiv som kan sammankopplas med denna studies frågeställningar. Detta avsnitt är således indelat enligt teori kring orsaker till våldsutövande, teori bakom arbetet med våldsutövare samt teori bakom rättfärdigande av våldsutövande.

3.1 Teori kring orsaker bakom våldsutövande

Våld i nära relationer kan diskuteras med olika teoretiska perspektiv som utgångspunkt. Det kan ses ur ett strukturellt perspektiv där fokus ligger på bristande jämställdhet med tillhörande skev maktfördelning mellan könen. Våldet kan också diskuteras ur ett strukturellt samhällsperspektiv såsom utifrån socioekonomiska förhållanden, ur ett socialpsykologiskt perspektiv där fokus ligger på relationella faktorer eller ur ett individualpsykologiskt perspektiv där exempelvis psykiskt mående ses som utlösande (Socialstyrelsen, 2016).

3.1.1 Strukturellt perspektiv

Det strukturella perspektivet fokuserar på bristande jämställdhet och en ojämn maktfördelning mellan män och kvinnor (Socialstyrelsen, 2016). Enligt ett strukturellt perspektiv har den person som utövar våld i nära relation präglats av normer som legitimerar mäns dominans över kvinnor, som innehar en acceptans gentemot våld som konfliktlösningsmetod och där maskulinitet kopplas samman med makt (SOU 2018:37).

3.1.1.1 Könsmaktsteorin

Könsmaktsteorin är ett begrepp inom feministiska perspektiv. Detta innefattar att män som grupp är överordnad kvinnor och att alla män fostras in i att ges den beslutande makten, kontrollen och tolkningsföreträdet i såväl familjen som i samhället. Samhället är utformat så att denna könsmaksordning upprätthålls och männen ges därigenom störst makt. Genom denna strukturella maktobalans mellan könen får män och kvinnor olika livsvillkor. Utifrån detta har män kunnat utöva och legitimera makt över kvinnor på ett osynligt och omedvetet sätt (Gottzén, 2013b).

En aspekt av det strukturella perspektivet handlar just om att samhället runtom de våldsutsatta kvinnorna låtit våldsutövande fortgå. Detta genom hur samhälleliga och

sociala institutioner inte har markerat mot våldet och inte har ställt mannen till svars. Därmed har en jämn fördelning av makt och kontroll mellan kvinnor och män lyfts som ett betydande steg mot att bekämpa detta könsrelaterade våld. Maktrelationen, eller våldet, är i huvudsak just en könsspecifik aktivitet, och övergreppen möjliggörs av samhälleliga och kulturella ramar (Brottsoffermyndigheten, 2000; SOU 1995:60:106). Könsmaktsperspektivet har i Sverige antagits som det officiella perspektivet på våld i nära relation, i likhet med internationell norm (Lindgren, 2005).

3.1.1.2 Genusperspektiv

Den vanligaste formen av våld i nära relation är våld utövat av en man mot en kvinna som han har eller har haft en partnerrelation med (NCK, u.å; Socialstyrelsen, 2016.). Det avspeglades i intervjuerna för denna studie, då informanterna lade störst fokus vid mäns våld mot kvinnor i heterosexuella relationer. Denna studie kommer därför att vara inriktad på den våldsdynamiken. Utsattheten för våld i nära relation ser olika ut för män och för kvinnor. Det är vanligare att våldet kvinnor utsätts för är grovt och upprepat. Vidare finns en betydande skillnad mellan män och kvinnor gällande det våld i nära relation som får dödlig utgång. Det är vanligast att kvinnor blir dödade av en man de har eller haft en partnerrelation med. Kvinnor löper fyra till fem gånger så stor risk som män att dödas av en nuvarande eller tidigare partner (BRÅ, 2012). Gällande det dödliga våldet i nära relation finns enligt BRÅ (2007) fyra tydliga riskfaktorer för att en nuvarande eller tidigare partner ska utsätta en kvinna för dödligt våld. Dessa beskrivs vara problem att hantera att kvinnan tagit initiativ till separation, psykisk sjukdom hos våldsutövaren, att våldsutövaren tidigare begått brott och svartsjuka. I de fall en kvinna utsätter en manlig partner för dödligt våld är det vanligt att kvinnan tidigare blivit utsatt för våld av denna man (BRÅ, 2012).

3.1.1.3 Normer om maskulinitet

Teorier kring normer om maskulinitet beskriver en maskulinitetshierarki i samhället där en övergripande manlig norm vidmakthålls genom kultur och kollektivism (Nordberg, 2006). Många män mår dåligt som en följd av den traditionella mansrollen och maskulturen. Mansrollen tycks kräva att de ständigt bevisar sin manlighet, inte visar rädsla och inte får misslyckas. Många män känner inte igen sig i bilden av vad som förväntas av dem, och har svårt att leva upp till den, de befinner sig i ett tillstånd av kaos och förvirring (Lindgren,

2005). En vanlig manlig akilleshäla är att framstå som vek och svag. Vi gör kön genom att låta pojkar växa upp till män med förväntningar på att stänga av många känslor. Empati och sympati för andra ersätts med aggression i samma takt som det egna känsloregistret stängs av. Socialiseringen till man sker inte sällan på bekostnad av utvecklingen av andra sociala färdigheter (Eliasson, 2000).

Bolin (1984) menar att kvinnokampen är ett hot mot den traditionella mansrollen, och att den nya kvinnorollen och kvinnans frigörelse är hotfull och skrämmande för män som fastnat i ett patriarkaliskt mönster. Hon menar att män slår oftare idag än för ett par hundra år sedan eftersom mannens makt och position då var så säker att han inte behövde använda våld. Förr var våldet i uppfostringssyfte, idag handlar det om känslor.

3.1.2 Strukturellt samhällsperspektiv

Det strukturella samhällsperspektivet kan ses höra samman med det strukturella perspektivet då det strukturella samhällsperspektivet kan rymmas inom det strukturella perspektivet. Det kan dock särskiljas med sitt fokus på social utsatthet och socialt utsatta grupper (SOU 2018:37). Enligt det strukturella samhällsperspektivet kan social utsatthet såsom samhällsekonomiska förutsättningar och dess konsekvenser utlösa våldsutövande. En konsekvens av bristfälliga socioekonomiska förutsättningar är till exempel missbruk, som i sin tur ökar risken för våldsutövande (Landberg, Ramstedt & Lundin, 2018). Att socioekonomiska villkor på detta sätt kan ligga till grund för våld indikerar att våld är grundat i samhällsliga problem, snarare än individuella tillkortakommanden.

Enligt ett sådant samhällsperspektiv bottnar våldsutövandet i faktorer i miljön, såsom svåra sociala förhållanden, miljöer som normaliserar våld eller social utsatthet (SOU 2018:37).

3.1.3 Socialpsykologiskt perspektiv

Socialpsykologi fokuserar på samspel mellan människor och hur vi påverkas av detta samspel, både när vi är i grupp och när vi är ensamma. En människas beteende ses som påverkat både av psykologiska och av sociala processer och hur vi tolkar en situation ses som centralt. Om vi tolkar en situation som verklig utmynnar det i att den även blir verklig

i sina konsekvenser. Vidare skapar vi vår identitet genom våra relationer med andra, och hur vi tror att de uppfattar och värderar oss (Nilsson, 2015).

En gren inom socialpsykologin handlar om social inlärning, vari Bandura varit tongivande. Bandura menar att det kan räcka med att observera ett beteende för att detta beteende ska läras in. Om detta beteende skulle innefatta handlingar som anses otillåtna av rådande samhällsnormer och om dessa handlingar inte fick negativa konsekvenser kan detta resultera i att observatören får förändrad attityd gentemot det otillåtna. Attitydförändringen kan även gå hand i hand med en beteendeförändring och observatören kan således anamma det otillåtna beteendet (Bandura, 1977).

I relationer kan en inlörd och självupplevd omöjlighet att kunna kommunicera sina egna tankar och känslor bygga ett tillstånd av maktlöshet, ilska och förtvivlan. Tillsammans med rädslan som skapas utifrån denna känsla av omöjlighet kan detta agera drivkraft till våldshandlingar. I en nära relation där våld utövas kan känslan av maktlöshet vändas till anklagelser, svartsjuka och en vilja att bestraffa. Känsla av maktlöshet hanteras med kontroll (Eliasson, 2000). Våldsutövandet ses relaterat till en sådan bristfällig förmåga hos utövaren av våld i nära relation att hantera relationer, konflikter i relationer och aspekter kring kontroll och beslut i en familj (SOU 2018:37).

Detta synsätt är relationsinriktat (Socialstyrelsen, 2016). Utövaren av våld i nära relation anses ha en bristfällig förmåga att hantera relationer, konflikter i relationer och aspekter kring kontroll och beslut i en familj (SOU 2018:37). En våldshandling sker inte av en tillfällighet, den hänger alltid samman med något. De flesta män som utövar våld förstår inte varför de gör det, och det är i detta skede som de skapar sig en mening eller förklaring till varför de slår. ”Hon provocerade mig” eller ”Hon höll ju inte tyst fast jag sa åt henne att hålla käften” kan vara en sådan förklaring. Den främsta drivkraften för våldshandlingar beskrivs vara vanmakt, inte en reaktion på ilska (Isdal, 2017).

3.1.4 Individualpsykologiskt perspektiv

Till skillnad från socialpsykologin handlar individualpsykologin om människan som individ och dennes inre processer och kan därigenom ställas som motsats till socialpsykologin. Olika psykologiska egenskaper och personlighetsdrag definierar en individ. Dessa egenskaper är antingen grundlagda i personligheten eller sammankopplade med ett socialt

arv (Steen, 2003). En individualpsykologisk förklaringsmodell till våldsutövande i nära relation kan utgå från att våldet orsakas av en störning hos våldsutövaren, som kan vara framkallad av sjukdom eller annat (Lundgren, 2001).

Våldsamma män framställs ofta som brutala och känslolösa och i avsaknad av empati och förnuft. En vanligt förekommande uppfattning är att våldsförövaren själv har varit utsatt för våld som barn (Eliasson, 2000). Att våldet förs vidare i generationer kan ses i hur barn som misshandlas inom familjen tenderar att använda mer våld och genom hur kvinnor som misshandlas tenderar att oftare bruka våld mot sina barn. Allt detta sammantaget visar på hur våldet som metod och maktmedel lärs in och upprepas (Lenneer-Axelson, 2010). Vidare kan annan försummelse än enbart egna erfarenheter av våld under uppväxten leda till eget våldsutövande. Försummelse kan ta sig många uttryck och innebära en betydande riskfaktor för att utveckla ett våldsutövande beteende mot närstående. Bowlby (1956) har i sin anknytningsteori framlagt fyra olika anknytningsmönster, det vill säga de mönster som skapas i samspelet mellan barn och förälder gällande trygghet och barnets möjlighet att knyta an till sin förälder. Dessa fyra mönster är trygg, otrygg, otrygg ambivalent och desorganiserad anknytning. Om en trygg anknytning inte kan etableras, exempelvis om föräldern signalerar otrygghet eller instabilitet genom försummelse såsom missbruk eller våld, kan barnet komma att utveckla normbrytande beteenden. Barn med otrygg eller desorganiserad anknytning kan bli fysiskt utåtagerande och utveckla olika strategier för att hantera den osäkerhet som nära relationer kommit att innebära för dem. Anknytningsmönster bygger en slags inre arbetsmodell för hur relationer brukar fungera (Bowlby, 1956; Payne, 2015). Genom försummelse kan anknytningen således brista och därigenom ge bristande förmåga till känsloregulering och mentaliseringsförmåga. Begreppet mentalisering innefattar att kunna reflektera över, sätta sig in i och avläsa en annans perspektiv och känslor. En av grundarna till detta begrepp, Fonagy, kopplar också bristande mentaliseringsförmåga till våldsutövande i nära relation. Detta utifrån den nära kopplingen till otrygg eller desorienterad anknytning och hur det kan resultera i höga nivåer av negativa känslouttryck, oaktsamhet och en närhet till verbal och fysisk aggression (Fonagy, 2001). Detta kan göra att inga andra konfliktmetoder än våld utvecklas under uppväxten, vilket sedan får våldsamma konsekvenser i nära relationer (SOU 2018:37). Utöver egna erfarenheter av våld och försummelse räknas även psykisk ohälsa som en individualpsykologisk förklaring till våldsutövande (SOU 2018:37).

Ur denna synvinkel har individuella faktorer företräde (Socialstyrelsen, 2016). Orsaker till våldsutövandet kan vara att våldsutövaren själv haft erfarenheter av våld i familjen under sin uppväxt, att denne vuxit upp under omsorgsbrist och i psykologiska faktorer såsom individens psykiska hälsa och mående (SOU 2018:37).

En enskild faktor eller ett enskilt perspektiv kan inte förklara våldet, då varken de som utsätts för eller de som utövar våld utgör homogena grupper. Orsakerna till våldet behöver analyseras genom att både se till grundläggande riskfaktorer och till de faktorer som verkar utlösande (SOU 2006:65). Utifrån detta använder bland andra FN-organet Världshälsoorganisationen (WHO) sig av en modell som kan kallas ekologisk eller holistisk. Enligt modellen har våldsutövande i nära relation sitt ursprung i ett samspel mellan strukturella, strukturellt samhälleliga, socialpsykologiska och individualpsykologiska faktorer. (Socialstyrelsen, 2016; SOU 2018:37).

3.2 Teori bakom arbetet med våldsutövare

I Sverige har arbetet med att bemöta människor med problem präglats av en stark psykoterapeutisk tradition varigenom metoder och förhållningssätt utvecklats. Detta har sedan expanderats med specialiserad kunskap inom bland annat kris- och trauma, kognitiva tekniker och relationspsykologi. Gemensamt för teorierna och metoderna är att de utformats för de som blivit utsatta för trauma, sällan för de som åstadkommit detsamma. Detta betyder att psykologisk våldsbehandling inneburit en nyanvändning av de kunskaper som tidigare tillämpats. Utformningen av arbete med våldsutövare har därför innefattat en utprovning av vilka teorier som fungerar även på den som orsakat ett trauma (Åberg, 2014).

Den psykodynamiska grunden som kunnat appliceras på arbetet med våldsutövare har bland annat setts i den starka tilltron till människans förändringspotential, betoning av emotioner, hur var människas historia ses prägla dennes beteende idag och i hur psykets dynamik anses bära på en kraft och rörelse som kan riktas framåt (Åberg, 2014; Payne, 2015). I praktiken har detta gett en tilltro till att det är genom att förmå våldsutövare att gå tillbaka till betydande känslomässiga erfarenheter och förklara vad som hände som socialarbetare kan få en förståelse för våldsutövarens sårbarheter. Detta bygger även en förståelse för vilka psykologiska strategier och försvar som våldsutövarna använder sig av. Att dela våldsutövarnas oro och att visa empati framläggs också som avgörande. Arbetet åsyftar att undanröja våldsutövarnas motstånd mot insikt (Payne, 2015).

Även teorier och metoder om krisarbete har haft stor betydelse för arbetet med våldsutövare. Detta är en uppgiftscentrerad praktik som är kortvarig med planerade, strukturerade och styrande interventionsprogram. Klienterna görs delaktiga i utformandet av sina behandlingsplaner genom överenskommelser om det aktuella problemet. Stor vikt läggs på inre känslomässiga reaktioner (Payne, 2015).

Vidare har feminismen satt sin prägel på arbetet med våldsutövare. Att området våld i nära relation lyfts som en jämställdhetsfråga vari kvinnor drabbas av ojämlikheten, och att socialarbetare bör arbeta för att göra något åt detta har varit avgörande för hur frågan om våld i nära relationer hanteras (Åberg, 2014). Våldsutövandet som ett redskap i mannens maktarsenal, och våldet som ett manligt maktmissbruk, åskådliggjordes. Detta har bidragit till att könsaspekterna fått ta stor del i behandlingsmetoder och att aspekter såsom maskulinitetsnormer och könsbundet våld är en del av de behandlande samtalen. Det är även i takt med att jämställdhetsfrågorna fått allt större plats i samhällsdebatten som ansvarsfrågan för våldet förlagts till våldsutövaren istället för den våldsutsatta (Åberg, 2014).

Arbetet med våldsutövare har också byggts på erfarenhetsbasis som till stor del baserats på gruppverksamhet och påverkansprogram i institutionsmiljö, för dömda våldsbrottslingar. Detta har bland annat bidragit till manualbaserade metoder med inlärningspsykologisk inriktning. Våldet ses häri som ett inlärt beteende, och lika väl som det lärts in kan det också avinläras (Åberg, 2014).

Det har även betonats att våldsutövande är en aktiv handling. Med denna betoning följde behandling med inslag av kognitiv beteendeterapi. Två av delarna i denna praktik är kognitiva beteendeterapier som fokuserar på hur tankeprocesser skapar beteendemönster, och social inläringsteori som lägger tyngden vid hur inläring är kopplat till hur sociala erfarenheter har tolkats. Häri belyses alltså hur sociala erfarenheter, exempelvis hur föräldrar reagerat på skeenden, lär oss hur vi ska reagera på liknande skeenden (Payne, 2015).

En avgörande kunskap gällande arbete med våldsutövare är att det inte går att bedriva ett sådant behandlingsarbete utan kunskap om själva våldet. Häri har Isdal (2017) spelat en betydande roll med sitt teoribygge. En del av grundtankarna i Isdals teori innefattar att;

- våldet är logiskt och det kan därmed förstås,

- våldet är flerdimensionellt och det är av stor vikt att använda ordet våld om alla olika aspekter och utformningar av våldsutövande,
- våldet till sin natur är effektiv, hierarkiskt, cykliskt och intelligent,
- våldsutövande inte används i vanmakt utan är ett sätt att hantera upplevelsen av vanmakt och maktlöshet och
- vårt sätt att tänka om våld resulterar i antingen en förmåga att förstå, hantera och göra något åt våldet, eller att våldet normaliseras, förnekas och befästs i sin oföränderlighet.

Isdal har bidragit med en förståelse inför våldsutövaren och även framställt att det är genom förståelsen som våldsutövandet kan stoppas (Payne, 2015).

3.3 Teori bakom rättfärdigande av våldsutövande

Två teorier kring våldsutövares rättfärdigande av sitt våldsutövande som kan lyftas är dels Goffmans (1972) teori om misskreditering och misskreditabilitet relaterat till stigma, dels Scott och Lymans (1968) teori om accounts².

Goffman (1972) lägger fram begreppen misskrediterad och misskreditabel som två olika läger vari någon kan befinna sig kring ett stigma. De stigmatiserade avvikelser som kan anses uppenbara för omgivningen, såsom fysiska attribut, innebär att någon är misskrediterad. Personen som är misskrediterad är införstådd med att omgivningen ser stigmat och är också själv medveten om att den själv bär på ett stigma. I de fall den stigmatiserade avvikelser vid första anblick är osynlig för omgivningen, och personen gör allt i sin makt för att hålla stigmat dolt, är personen istället misskreditabel. Om den misskreditabla personen skulle välja att åskådliggöra sitt stigma genom att exempelvis tala om det, blir denne misskrediterad. Detta kan vara kopplat till skam och självhat då personen förutsätter att den skulle mötas av en fördömande reaktion från omgivningen. Detta ger att personer som bär på ett stigma gärna framställer sig själva utan samröre med stigmat. Då detta innebär att personen måste vinkla det egna jaget mot de rådande sociala

² Begreppet accounts används i texten på ursprungsspråket engelska då inget motsvarande begrepp hittats på svenska.

normerna för att inte röja sitt stigma kan detta skapa en distans mellan jaget och den uppmålade bilden av detsamma.

Goffman (1972) lägger fram en rad vanliga metoder som bärare av stigma tillgriper för att inte avslöja sina stigma. Tre av dessa är skylning, den moraliska karriären samt ambivalens.

För att inte åskådliggöra stigmat för omgivningen kan personen som bär ett stigma använda sig av skylning. Detta innebär att personen döljer stigmat från omgivningen genom att med olika medel anpassa sig till sin aktuella sociala kontext.

Stigmat kan även döljas genom den så kallade moraliska karriären. Denna karriär innefattar att stigmat istället döljs med hjälp av en socialiseringsprocess varigenom personen lär sig att se sig själv genom omgivningens ögon och därigenom skapar sin identitet. Ett av dessa socialiseringsmönster fokuserar särskilt på de som erhåller sitt stigma under livets gång. Då dessa personer tidigare levt utan stigmat och därigenom varit mer främmande inför det stigmatiserade än det normala kan dessa personer ha särdeles svårt att betrakta sig själva som bärare av stigma.

Vidare handlar Goffmans (1972) ambivalens om hur diskrepansen mellan det egna jaget som bärare av stigma och den nivå av moralisk standard som normalitet kräver medför en indelning av det egna jaget. Ambivalensen ger att en betraktar de med liknande stigma som ens eget med samma anblick som den icke-stigmatiserade omgivningen. I gränslandet mellan att identifiera sig med dels de stigmatiserade, dels de icke-stigmatiserade kan skapa en känsla av skam. Detta genom hur personen då försöker leva upp till det icke-stigmatiserade samtidigt som denne bär på sitt stigma.

Scott och Lyman (1986) använder begreppet accounts som det medel som används vid den granskning omgivningen utsätter någon för när denne utövat en otillåten handling. Accounts används för att undvika konflikter och för att minska gapet mellan ett oönskat beteende och de förväntningar omgivningen har på någons beteende. Accounts används för att undvika negativ respons på ens handlande och för att neutralisera den avvikande handlingen. Två framträdande begrepp inom accounts är ursäktande och rättfärdigande.

Ursäktande innefattar socialt accepterade formuleringar som agerar förmildrande och förminskande av det personliga ansvaret i det avvikande beteendet som ifrågasätts. Genom ursäktande erkänns handlingens felaktighet men det personliga ansvaret förnekas helt eller

delvis. Genom att personen alls ursäktar sig uppmärksammar denne att handlingen var problematisk men förlägger ansvaret utanför den egna personen. Ursäktande kan enligt Scott och Lyman (1968) indelas i olika typer. Tre av dessa är olyckshändelse, oförmåga och syndabocksresonemang. När handlande ursäktas med olyckshändelse tenderar omgivningen att anta förklaringen att händelsen var en slump. Ursäktande med hänvisning till oförmåga innefattar att personen inte haft för avsikt att handla felaktigt. Personen anser sig inte vara fullt ansvarig och omgivningen tenderar att döma handlandet främst utifrån avsikt, inte utifrån konsekvenserna av handlandet. Häri kan personen ursäkta sig genom att hänvisa till hur exempelvis starka impulser, mental sjukdom eller berusning begränsad deras fria vilja. Vidare innebär syndabocksresonemanget att personen som utövat handlingen hävdar att detta orsakades av andra människors påverkan. Genom att beskriva händelseförloppet som startat av någon annan förläggs ansvaret för handlingen på andra och den egna delaktigheten i skeendet förminskas.

Till skillnad från ursäktandet innebär rättfärdigandet ett ansvarstagande för handlingen. Samtidigt som personen åtar sig ansvar för handlingen förnekas eller förminskas handlingens negativa aspekter. För att neutralisera sitt felaktiga agerande kan olika typer av rättfärdigande användas. Personen kan bland annat förneka skada, förneka offer, fördöma den som fördömer samt hänvisa till sorgsamma historier (Scott & Lyman, 1986).

I förnekandet av att ha åsamkat skada rättfärdigas handlingen genom att situationen krävde den och att konsekvenserna inte blev skadliga. I förnekandet av offer betraktas den som utsatts för handlingen som förtjänande av handlingen, inte som ett offer inför den. I fördömandet av den som fördömer handlingen erkänns det felaktiga handlandet men denna görs irrelevant genom hänvisning till att den som fördömer också handlat felaktigt. Rättfärdigandet genom sorgsamma historier handlar om att personen som utfört handlingen relaterar denna till svåra upplevelser denne erfarit tidigare i livet. Kopplingen och de sorgsamma historierna är ofta förvrängda (Scott & Lyman, 1986).

Det är när den felaktiga handlingen uppdagats för omgivningen som accounts används. När handlandet och dess konsekvenser riskerar att störa individens självbild och andras uppfattningar av denne kan motsägelsen som handlandet innebär försöka slätas över med ursäktande eller rättfärdigande. När personen ger bakgrundsförklaringar till handlandet kan det förmodas vara en strategi för att bana väg för effektiva accounts. Handlandet sätts i en

kontext, vilken inte behöver vara sanningsenlig, som gör efterföljande accounts effektiva genom kontextens trovärdighet och lämplighet i sammanhanget (Scott & Lyman, 1986).

4 Tidigare forskning

För att bredda förståelsen ytterligare framläggs i följande avsnitt urklipp av den tidigare forskning som gjorts på området våld i nära relation. Nedan lyfts aspekter kopplade till riskfaktorer för våld i nära relation, strategier i arbetet med våldsutövare samt våldsutövarnas egen förståelse av våldet.

4.1 Riskfaktorer för våld i nära relation

I en studie kring riskfaktorer fastslår Carbone-Lopez m. fl. (2012) att flera riskfaktorer kan vara en risk för att bli utsatt för våld och för att utöva våld. Främst ses i denna studie barndomserfarenheter kring våld och bristande ekonomiska och sociala resurser som framträdande riskfaktorer. Erfarenheter kring våld i barndomen tenderar att leda till både utövande av våld och våldsutsatthet då barnen genom upplevelse av våldsutövande lär sig att våld är ett verktyg för konflikthantering (Carbone Lopez m. fl., 2012). Sambandet mellan egen våldsutsatthet och att senare utsätta närstående för våld synliggörs i en studie av Socialstyrelsen (2010), i vilken mer än hälften av de deltagande våldsutövarna uppgav att de själva hade utsatts för våld under uppväxten.

Försummelse under uppväxten kan ta sig många uttryck och ha stor påverkan gällande risken att någon kommer att utöva våld mot närstående. Försummelse kan orsaka bristande anknytning och därigenom bristande känsloreglering och mentaliseringsförmåga, vilka i sin tur kan leda till att individen använder sig av våld i brist på andra förmågor att hantera relationer (SOU 2018:37). En annan riskfaktor för att någon kan komma att utöva våld i nära relation är missbruk. En riskfaktor som kan kopplas till missbruk är att det föreligger en förhöjd risk att hamna i missbruk utifrån socioekonomiska förhållanden (Landberg, Ramstedt & Lundin, 2018). Även maskulinitetsnormer kan ses som riskfaktorer för våldsutövande på individ-, relations- och gruppnivå. Detta utifrån hur de påverkar individen och dennes samspel med andra (Norén & Eriksson, 2017).

4.2 Strategier i arbetet med våldsutövare

Arbetet med utövare av våld i nära relation är utformat på en mängd olika sätt i olika verksamheter. Variationer i strategier och arbetssätt gällande utövare av våld i nära relation beror på vilken förklaringsmodell till våldet som används (Norén & Eriksson, 2017). Hur våldet förklaras och förstås påverkar även vilken instans som uppfattas som den ansvariga

för att tillhandahålla stöd till våldsutövaren. Om våldsutövandet exempelvis förklaras genom individuella personbundna faktorer kan uppfattningen bli att ansvaret åligger psykiatrin (SOU 2018:37). Hur fenomenet våld i nära relation förstås och vilket perspektiv som dominerar ens förståelse kan påverka både hur målgruppen och socialarbetarens roll definieras (Helmersson, 2017).

Arbetet med våldsutövare utförs både av socialtjänst och av andra verksamheter. Av de strategier som används i arbetet med våldsutövare är etablerandet av en god arbetsallians mellan socialarbetare och våldsutövare av stor vikt. Att se personen bakom våldsutövandet är avgörande för att få till ett förändringsarbete med våldsutövare. Särskilt viktig beskrivs alliansen i arbetet med att framhäva våldsutövarens motivation till förändring. Detta måste dock kompletteras av en vaksamhet inför att den berättelse våldsutövaren speglar aldrig representerar hela bilden av våldet (Norén & Eriksson, 2017). En alltför stor betoning på en förståelse för våldsutövarna kan resultera i att våldet istället för att upphöra istället upprätthålls. Skillnaderna mellan de stödåtgärder som gör att våldet upphör respektive de stödåtgärder som istället gör att våldet upprätthålls kan vara små (Gottzén, 2013a).

Att arbeta för att synliggöra och medvetandegöra våldsutövarens eget ansvar är en avgörande aspekt i arbetet mot att få våldsutövandet att upphöra (Socialstyrelsen, 2016). Vidare är det av stor vikt att uppmärksamma på vilka sätt våldsutövarna förhåller sig till sitt våldsutövande. Detta dels utifrån att uppmärksammandet kan ge en bild av den verklighetsuppfattning de utsatta kan förmodas ha, dels utifrån att våldsutövarnas egna strategier för att begripliggöra sitt våldsutövande kan vara en nyckel till vilket stöd de behöver (Norén & Eriksson, 2007; Wood, 2004). Att synliggöra och medvetandegöra är ett viktigt steg i att förflytta upplevelsen av skuld och skam från de våldsutsatta till våldsutövarna (Norén & Eriksson, 2017). Att synliggöra var ansvaret ligger kan även innebära en viktig distinktion mellan maskulinitetsrollen och våldsutövarens egna faktiska handlingar. Detta genom att ansvaret inte förläggs på en abstrakt könsroll utan på våldsutövaren själv (Gottzén, 2013c).

Efter att arbetet med våldsutövaren pågått en tid kan detta övergå i ett arbete av mer uppföljande karaktär. Uppföljning av arbetet klassas som en del av det förändringsarbete som upphörande av våldsutövande innebär. Detta genom den stöttning av upprätthållande av icke-våld uppföljningsarbetet innebär. Utifrån en säkerhetssynpunkt är

uppföljningsarbete av största vikt för att få en bild av huruvida våldsutövandet upphört eller ej (Norén & Eriksson, 2017).

4.3 Våldsutövarnas egen förståelse av våldet

Våldet rationaliseras och bortförklaras ofta av våldsutövarna själva. Detta beskrivs av Norén och Eriksson (2017) som en av de vanligaste strategierna våldsutövare använder sig av. De framhäver även hur detta hänger samman med hur utövarna av våld har svårt att acceptera att de är våldsutövare. Vidare har våldsutövande beskrivits bland annat som en reaktion på en upplevelse av vanmakt och maktlöshet (Socialstyrelsen, 2010). Känslan av vanmakt kan uppstå i att inte uppleva sig kunna nå fram till sin partner, att inte bli sedd eller lyssnad på. Detta beskrivs leda till en frustration. Som en reaktion på denna frustration byggs aggression som utlöser våldet (Isdal, 2017).

5 Metod

Nedan följer en redogörelse för denna studies metod. Avsnittet inleds med beskrivningar av val av metod, av datainsamlingsmetoden samt av den analys och bearbetning av det insamlade materialet som gjorts. Vidare följer beskrivningar av hur kvalitetskriterier och etiska aspekter för kvalitativ forskning hanterats. Avsnittet avslutas med att ge en bild av författarens egen förförståelse av våld i nära relation och av våldsutövare, och diskussion förs kring hur förförståelsen kan ha kommit att påverka denna studie.

5.1 Val av metod

Den kvalitativa forskningsmetoden definieras av en närhet till undersökningsobjektet. Den kvalitativa ansatsen i en forskningssituation hjälper oss att komma individer eller grupper in på livet, och på det sättet närmare en förståelse för den livssituation de befinner sig i. Att som forskare kunna växla mellan ett inre och ett yttre perspektiv, det vill säga mellan att förstå och förklara, banar väg för en djupare förståelse för den företeelse som studeras (Holme & Solvang, 1991). Den kvalitativa forskningens tyngd ligger, till skillnad mot den kvantitativa, på tolkning och förståelse av den sociala verkligheten. Ett induktivt förhållningssätt till förhållandet mellan det teoretiska och det praktiska perspektivet innebär att forskarens teorier växer fram ur de faktiska forskningsresultaten (Bryman, 2011). För att kunna undersöka socialarbetares sätt att förstå fenomenet våldsutövande i nära relation, genomfördes en kvalitativ studie baserad på semistrukturerade intervjuer.

5.2 Datainsamlingsmetod

Intervjun är ett av den kvalitativa forskningens viktigaste redskap som kan användas då forskaren vill få till ett "samtal" om verkligheten med intervjupersonen, och där båda parterna har ett intresse av att fördjupa sig i ämnet. I ett intervjusamtal skapas reflektion. Forskaren bör därför vara öppen för vad intervjupersonen berättar och utifrån detta utveckla samtalet. Den optimala intervjun balanserar mellan ett strukturerat och ett ostrukturerat förhållningssätt, och med ett på förhand listat frågeområde som intervjun skall ta upp (Dahlberg, 1997). Datainsamlingen genomfördes genom fyra semistrukturerade intervjuer. I semistrukturerade intervjuer har forskaren en intervjuguide där preciserade teman framkommer. Inom dessa teman har intervjupersonen stor frihet att forma svaren. Forskaren har också i den semistrukturerade intervjun frihet att utforma

frågor under intervjuens gång som knyter an till de svar intervjupersonen givit (Bryman, 2011). Inför intervjuerna i denna studie utformades således en intervjuguide. Frågorna var öppna i sin struktur med en låg grad av strukturering för att fylliga svar skulle erhållas. Under intervjuerna ställdes frågorna inte nödvändigtvis i en fast ordningsföljd, utan frågorna ställdes i den följd som föll sig naturlig under respektive intervju, det vill säga med en låg grad av standardisering (Patel & Davidsson, 2011).

Utifrån ett tidsbesparande och ekonomiskt perspektiv valdes att genomföra intervjuerna inom en radie om 2 timmars resväg utifrån hemkommunen. Detta innebar ett fokus på kommuner i västra och östra delarna av södra Sverige som hade ett etablerat arbete med att ge stöd till utövare av våld i nära relation. Utgångspunkt var kommunernas hemsidor där sökning efter information om sådant arbete gjordes. Efter att ha studerat kommuners hemsidor kunde de som använder sig av någon form av stödarbete för våldsutövare, och som utför detta arbete i egen regi, väljas ut. Sexton verksamheter kontaktades via de kontaktvägar som stod angivna på deras hemsidor, vilket innebar telefon- eller mailkontakt med ansvarig för verksamheten. De ansvariga var oftast desamma som intervjun sedan hölls med. Av sexton tillfrågade kommuner tackade åtta av dem ja och intervjuer bokades därefter in. Under forskningsprocessens gång uppstod ett bortfall om fyra intervjuer, vilket gav att fyra intervjuer med tillhörande insamlat material kvarstod.

Intervjuerna hölls på socialarbetarnas arbetsplatser. Varje intervju tog mellan 45 – 65 minuter. De spelades in, något som informanterna hade fått samtycka till innan, och transkriberades sedan i sin helhet.

5.3 Analys och bearbetning

Transkriptionerna bearbetades och strukturerades enligt den fenomenografiska metoden. Detta vetenskapliga förhållningssätt räknas till de empiriska ansatserna, och innebär ett fokus inriktat på att studera hur människor uppfattar olika fenomen i sin omvärld. Begreppet 'uppfattning' är centralt inom metoden då ansatsen innebär ett beskrivande och analyserande av människors tankar kring olika fenomen i sin omvärld. Människors handlingar kan sägas vara återspeglings av deras uppfattningar eller förståelse av omvärlden, och ett sätt att skapa ny kunskap om hur och varför människor hanterar sin omvärld på olika sätt kan vara just studier av uppfattningarna i sig (Marton, 1996; Bruce, 1997; Uljens, 1989).

Forskningsprocessen är induktiv vilket innebär att det inte finns en förutbestämd teori att utgå ifrån. Istället krävs ett öppet sinne som genom flera genomläsningar av insamlade data identifierar tydliga mönster. Mönstret bildar kategorier som beskriver människors uppfattningar om ett fenomen, och detta är analysens resultat, även kallat undersökningens utfallsrum. Utfallsrummet – beskrivningskategorierna – representerar det undersökta fenomenet. Fenomenografin har sin grund inom pedagogiken där stor vikt läggs vid inläring och lärande. I fenomenografiska sammanhang avser lärande inte ”Hur mycket som lärs in” utan istället ”Vad som lärs in”. Då forskaren intresserar sig för hur någonting framstår för individen, hur det uppfattas, så benämns det som andra ordningens perspektiv; det intressanta är inte huruvida uppfattningen är sann eller falsk, utan hur uppfattningarna om fenomenet ser ut hos individen i sig (Larsson, 1986). Första ordningens perspektiv handlar om hur världen ser ut och hur den är beskaffad, något som inte ligger i fenomenografins intressesfär. Fenomenografin saknar ontologi då den inte spekulerar kring ”vad som är verkligt och vad som är skenbart” (Kroksmark, 2011).

Det transkriberade materialet lästes igenom flertalet gånger och analysen gjordes i fyra steg enligt Patel och Davidson (2011):

1. Bekanta sig med materialet och skapa sig ett helhetsintryck. Detta gjordes genom läsning av materialet och diskussion kring vilka övergripande drag som kunde skönjas.
2. Leta efter likheter och skillnader i intervjumaterialet. I detta steg bröts de övergripande dragen ned något och arbetet inriktades mot att söka efter gemensamma nämnare och motsatser.
3. Skapa kategorier utifrån uppfattningar, vilka inte får överlappa varandra utan måste vara klart åtskilda. Detta innebar tolkning av de likheter och skillnader som hittats tillsammans med en början till att analysera vad de olika likheterna och skillnaderna faktiskt beskrev.
4. Studera och analysera de underliggande strukturerna i kategorierna i relation till varandra. Denna analys fokuserade till stor del på att utröna vad som sades explicit och implicit. Underliggande meningar eftersöktes och kopplades till de likheter och skillnader som tidigare arbetats fram ur materialet.

5.4 Kvalitetskriterier för kvalitativ forskning

Kvaliteten i kvalitativ forskning kan bedömas utifrån trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjlighet att styrka och konfirmera (Bryman, 2011).

Den sociala verkligheten kan beskrivas på en mängd olika sätt. Trovärdighet handlar om att den beskrivning som görs av det studerade fenomenet är trovärdig. Praktiskt innefattar detta att dels säkerställa att forskningen bedrivs i enlighet med de regler som finns kring vetenskaplig forskning, dels att resultaten rapporteras till deltagarna i studien för att säkerställa att insamlat material uppfattats rätt (Bryman, 2011). I denna studie har dessa aspekter säkerställts genom att stämma av varje delsteg i processen mot rådande regler, vilka ofta cirkulerat kring forskningsetiska sådana, för att se till att alltid verka inom de tillåtna ramarna. Gällande att stämma av insamlat material med informanterna har intervjuerna utformats på ett sådant sätt att uppföljande frågor har ställts om informantens svar har uppfattats korrekt. Studien kommer efter färdigställande att sändas i sin helhet till informanterna.

Överförbarhet innefattar i kvalitativ forskning, där det är svårt att överföra forskningen direkt då den ofta är kontextuellt unik, att ge tillräckligt djupa och täta beskrivningar av det som studerats för att resultatens överförbarhet till en annan miljö ändå är möjlig att bedöma (Bryman, 2011). Då denna studie ämnat spegla bredden av uppfattningar och inte primärt djupet i de uppfattningarna är beskrivningarna relativt grunda.

Pålitlighetskriteriet kan jämföras med den kvantitativa forskningsmetodens mätnoggrannhet. Reliabilitet består av dels extern reliabilitet, dels intern reliabilitet. Den externa reliabiliteten handlar om att en undersökning ska kunna replikeras, vilket är svårare i kvalitativ än kvantitativ forskning då sociala miljöer ständigt förändras. Detta kan dock säkerställas genom att möjliggöra replikering i form av vilken roll forskaren haft (Bryman, 2011). I denna studie speglades detta genom noggrannhet gällande att inte frångå rollen som forskande student för att inte påverka forskarrollen på sådant sätt att någon annan inte skulle kunna fylla denna roll med samma funktion.

Den interna reliabiliteten handlar om att forskarlaget sinsemellan har överensstämmande tolkning av det material som insamlats (Bryman, 2011). För att säkerställa att tolkningarna inte inskränkts har materialet genomarbetats upprepade gånger med olika perspektiv som utgångspunkt för att undersöka om samma tolkningar kvarstår. Framställandet av de tolkningar som gjorts har också ämnat vara transparenta för att processen ska kunna följas.

Möjlighet att styrka och konfirmera kan beskrivas som ett säkerställande av objektivitet. Eftersom det inte är möjligt att uppnå fullständig objektivitet i samhälllig forskning handlar detta främst om att tydliggöra att personliga värderingar och teoretisk inriktning inte varit styrande i utförande och slutsatser i studien (Bryman, 2011). I denna studie har detta kriterium inneburit en utmaning då en mängd förförståelser och tidigare kunskap om ämnet snuddat vid att prägla materialet vid flera av forskningens steg. För att ändå arbeta mot så god möjlighet att styrka och konfirmera som möjligt har processen ständigt ämnat styras tillbaka till att vara empiridriven. Detta steg skulle kunnat styrkas genom att forskaren hade mindre förförståelse kring ämnet sedan tidigare, vilket eventuellt hade kunnat ge öppnare tolkningar. Det insamlade materialet hade även kunnat tolkas på olika sätt. Exempelvis hade en medbedömare eventuellt kunnat bredda perspektiven och bidragit med en öppenhet inför fler tolkningar.

5.5 Redogörelse för etiska aspekter inom kvalitativ forskning

I följande avsnitt redogörs för de grundläggande Principerna inom forskning: informationskravet, samtyckeskravet, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet och hur de beaktades under genomförandet av studien. Informationskravet innefattar att utförarna av studien ska informera informanterna om studiens syfte, att deras deltagande är frivilligt och ge övrig information om studien som kan komma att påverka deras deltagande. Samtyckeskravet innefattar att samtycke för informanternas deltagande ska inhämtas och att informanterna får information om att de när som helst och utan negativa följder kan avbryta sitt deltagande om de så önskar (Vetenskapsrådet, 2017). Dessa krav uppnåddes genom det missivbrev som gick ut till de kommuner som var tilltänkta för studien. I missivbrevet presenterades studiens upplägg, syfte och metod, samt att deltagandet var på frivillig basis, och att det hela tiden fanns en möjlighet att avbryta deltagandet om så önskades. Skriftligt samtycke inhämtades inför varje intervju. Konfidentialitetskravet innefattar att informanterna ska ges största möjliga konfidentialitet och att de uppgifter de lämnat ska hanteras på ett sätt som gör att obehöriga inte kan ta del av dem (Vetenskapsrådet, 2017). Detta uppfylldes i två steg, i det första steget så raderades allt inspelat material direkt efter att utskrift/transkribering av intervjuerna hade gjorts. Då uppsatsen är godkänd kommer även transkriberade data att raderas. Uppsatsens metod och resultat presenteras på ett sådant sätt att vare sig informanter eller de kommuner som informanterna arbetar i går att identifiera. Nyttjandekravets princip innebär att

uppgifter som insamlats rörande enskilda personer endast får användas i forskningssyfte (Vetenskapsrådet, 2017). Informanterna informerades om att den insamlade empirin endast skulle komma att ingå i kandidatuppsatsen.

Forskningsetiska rådets rekommendationer om att forskaren vid lämpligt tillfälle bör fråga uppgiftslämnare om de är intresserade av att få ta del av forskningsresultaten har följts (Vetenskapsrådet, 2017). Alla informanter önskade ta del av studiens resultat, varav uppsatsen sänds till dem efter färdigställandet.

5.6 Författarens förförståelse

Förförståelsen utgör forskarens samlade kunskaper om en bestämd företeelse. De tankar och känslor som författaren har kring forskningsfrågan skall ses som en tillgång och inte ett hinder i att tolka och förstå problemformuleringen (Patel & Davidson, 2011). Det är förstås ändå av vikt att vara medveten kring de förförståelser som följer med in i arbetet då de kan komma att prägla tolkningen av det insamlade materialet (Thurén, 2007).

Innan insamlingen av materialet påbörjades bar jag på en kluvenhet inför utövare av våld i nära relation. Å ena sidan fasades jag över våldsutövandet. Å andra sidan hade jag också föreställningar om hur ingen människa önskar göra någon annan illa och hur det måste böttna i strukturella problem och skeva mansrollsideal. Detta gjorde att jag också hade en kluvenhet inför min förståelse för hur arbetet med utövare av våld i nära relation skulle se ut och hur våldsutövandet som fenomen skulle förstås och hanteras. Jag stod i en förståelse av att rent fördömande och förkastande av de individer som utövar våld inte skulle få stopp på våldet, men det kändes också svårt att helt och fullt gå in i att möta dessa individer med full medkänsla. Jag lutade åt en tro på att ingen av dessa vägar var rätt och jag kände en stor nyfikenhet inför hur ett så känsloladdat, ödesdigert och tabubelagt ämne bemöts i praktiken.

Under forskningsprocessens gång försökte jag hantera min förförståelse med varsamhet. Jag försökte rikta den mot att i intervjuerna ställa följdfrågor som gav fylligare svar om det var något jag kände låg långt ifrån min förståelse av området. Detta för att säkerställa att jag inte lät min tolkning fylla utrymmet som min förförståelse annars skulle få om jag inte såg till att få klarhet i hur informanten tänkte kring sitt svar. Jag skapade utrymme för mig

själv att nedteckna mina reflektioner efter intervjuernas genomförande men försökte att inte låta mina tankar om informanternas svar skina igenom i intervjuerna.

Detta till trots har min förförståelse av ämnet förmodligen ändå präglat min analys och tolkning genom studiens gång. Jag tror dock inte att det insamlade material som låg längre ifrån min förförståelse fått mindre utrymme än det som legat i linje med mina ursprungliga tankar. Jag har istället reflekterat över att jag kan ha gett de svar från intervjuerna som inte överensstämmer med min förförståelse större utrymme i mina analyser än de svar som var i linje med det jag tidigare antagit. Kanske har jag undermedvetet belyst dessa svar mer utifrån ett antagande att min förförståelse är en grundförståelse. Med det sagt har jag genom att ofta försöka skifta perspektiv och tolkning ämnat hålla en öppenhet inför materialet genom hela processens gång.

6 Resultat

Bland intervjupersonerna, fortsatt omnämnda som informanter, framkom en mängd olika uppfattningar. De skilda uppfattningarna utgör olika kategorier, vilka belyses med citat från informanterna. I citaten används olika tecken, vilka förklaras nedan.

[...] innebär att något eller några ord har tagits bort i början eller slutet vid återgivning av citatet.

[---] innebär att något eller några ord inne i citatet har tagits bort vid återgivningen.

[text] innebär att en kommentar har lagts till av författaren till uppsatsen för att förtydliga något i citatet.

De redigeringar som enligt ovan har gjorts har enbart gjorts för att förenkla läsning och förståelse av texten. Då ord i citat har utelämnats har det noga beaktats att innehållet i citatet inte påverkas. Kommunerna har nummer 4, 5, 6 och 7. Kommunerna representerades av en informant vardera, förutom kommun 6 som representerades av två informanter. Ytterligare redogörelse för informanterna, exempelvis med ålder och kön, har inte gjorts då detta inte ansetts nödvändigt för tolkningen av materialet.

6.1 Socialarbetarnas uppfattning om orsaker bakom våldsutövande i nära relation

Uppfattningar om orsaker bakom våldsutövande i nära relation spänner över ett brett spektrum. I denna studie framkommer fyra orsaksförklaringar som på olika sätt belyser hur någon kan hamna i ett utövande av våld i nära relation. Dessa är egna erfarenheter av våldsutsatthet, påverkan av psykisk ohälsa eller missbruk, maskulinitetsfällan och försummelse i barndomen.

6.1.1 *Kategori 1: Våld skapar våld*

En återkommande uppfattning kring orsaker bakom våldsutövande är att det är grundat i egna erfarenheter kring våld i sin uppväxt. Dessa erfarenheter kan handla om egen utsatthet såväl som att ha bevittnat en närståendes våldsutsatthet.

”Sen har vi ju också gruppen som har vuxit upp med våld också. Visst. Det är en tydlig grupp också. De finns alltid, det vet vi. Och vi ser ju att det påverkar ju. Har man på något sätt växt upp i en sådan miljö har ju våldet varit ett normaliserat inslag också i livet. Att våld är ett möjligt... steget till våld är inte lika stort då, på något sätt.” (Informant från kommun 4)

”Väldigt, väldigt ofta att man på något sätt har varit med om våld i sin barndom, det... jag vågar inte säga 100% men väldigt, väldigt många.” (Informant från kommun 6)

6.1.2 Kategori 2: Påverkan av psykisk ohälsa ³

En grupp av våldsutövare beskrevs som definierad av att våldsutövandet antogs orsakas av svårigheter såsom missbruk eller psykisk ohälsa. Dessa orsaker beskrevs som försvårande när det kommer till våldsutövarnas egna möjligheter att komma till insikt om sitt våldsutövande och därmed även möjligheter att nå ansvarstagande för våldet och dess konsekvenser.

”Sen har jag haft en man som hade väldigt dåligt ölsinne, alltså att han blev våldsam när han drack och då drack han väldigt, väldigt mycket, och då blev det så att jag sa att ”det är inte våldet som är ditt problem utan det är att du är alkoholiserad”, så då avbröt vi det, eller han skulle söka hjälp någon annanstans för sitt missbruk, så.” (Informant från kommun 7)

”[...] jag tänker på alla män jag har träffat, jo men visst, jag kan se alkoholmissbruk, men det är ju bara en förklaring. Sen finns det ju psykologiska förklaringar, män med psykisk ohälsa, sådana faktorer som spelar in... ja.” (Informant från kommun 4)

6.1.3 Kategori 3: Maskulinitetsfällan

När orsaker bakom våldsutövande förklaras med aspekter på strukturell nivå uttrycks ofta att könsmaktsordningen spelar en stor roll vad gäller våld i nära relation. Det påtalas att

³ Missbruk har valts att inkluderas i psykisk ohälsa då missbruk ses som en diagnos.

det inte är en slump att den klara majoriteten av våld som utövas i nära relation utövas av en man mot en kvinna. Våldsutövande och maskulinitetsrollen kopplas samman och våldet härleds till patriarkala strukturer. Våld i nära relation framställs som ett av de mest framträdande uttrycken för den makt män har över kvinnor strukturellt. Till maskulinitetsrollen kopplas även den snäva ram maskulinitet och dess uttryck ofta präglas av, såsom att det enligt maskulinitetsnormen inte anses okej att visa sig svag och att pojkar inte tränas i känslouttryck på samma sätt som flickor.

”Vi lever i ett samhälle som på något sätt säger att det är okej att män är våldsamma och att kvinnor får stryk och att... även om vi säger att det är jättetokigt men om man jämför med ”okej då, men hur okej tycker vi det är för en kvinna att puckla på sin man och för en man att få stryk?”, det är ännu mer förbjudet. Så därför så kan man säga att, jo men för oss så är detta relativt accepterat.” (Informant från kommun 7)

”[...] den strukturella förklaringsmodellen är ju strukturer som styrs av könstillhörighet och makt, överordning - underordning, maskulint beteende associeras till dominans, heder och aggression. Tycker jag vi bemöter, i våra behandlingsmodeller [--]. Vi pratar ju mycket maskulinitet och vad är det att vara man.” (Informant från kommun 5)

6.1.4 Kategori 4: Försummelse i barndomen

En orsak till våldsutövande som informanterna lyfte som vanligt förekommande var att våldsutövaren haft erfarenheter av försummelse i barndomen. Informanterna beskrev en sammankoppling mellan försummelse och bristande känslomässig reglering och förståelse av sina egna känslor, bland annat. Dessa faktorer beskrevs spela en betydande roll i vem som kommer att utöva våld i nära relation.

”Jag har nog aldrig varit med om någon man, eller utövare, som har kommit hit som inte har haft det knepigt i livet, som inte har varit utsatt för försummelse när man har varit liten till exempel, det... och försummelse kan man vara utsatt för på flera olika sätt så... så, men... nej, jag har aldrig varit med om någon som har haft, eller fått de behoven tillgodosedda i tidig ålder, nej det har jag inte. [--]” (Informant från kommun 5)

”Sen är det ju också, de som kommer hit har ju också ofta, är ju också ofta väldigt känslofattiga, de har ju liksom inte fått hjälp att... att uttrycka känslor, de har inte fått lära sig det och då kommer det ut som våld istället för man vet inte, man blir frustrerad och vet inte hur man ska hantera det [---] ...så det är ju också något som man saknat ofta, i sin uppväxt och så.” (Informant från kommun 6)

6.2 Socialarbetarnas uppfattning om strategier i arbetet med utövare av våld i nära relation

Bland informanterna lyfts olika sätt att arbeta med utövare av våld i nära relation som de anser vara verksamma. En god arbetsallians beskrivs som grunden för att arbetet mellan förövaren och socialarbetaren skall gå framåt under processen. Bland informanterna uttrycks vikten av att inte moralisera eller värdera, samtidigt som tydliggörandet av ansvar för de våldshandlingar som klienten utövat lyfts fram som en av de viktigaste grundpelarna i arbetet.

6.2.1 *Kategori 1: Att skapa en tillitsfull relation*

Relationen mellan socialarbetare och den våldsutövande klienten framhävs av informanterna som fundamental för att arbete med våldsutövaren ska kunna bedrivas. En god arbetsallians beskrivs som särskilt viktig i relationen med våldsutövare då våldsutövande i sig är så starkt präglad av skuld och skam. Detta beskrivs göra att klienterna har högre murar för socialarbetaren att ta sig över för att kunna etablera ett förändringsarbete, varför just tillit lyfts som avgörande.

”Väldigt ofta så upplever jag nästan som att det finns ett ifrågasättande av behandlingen; kommer det här att hjälpa mig, vad ska det här leda till, varför ska vi prata om det här, det här är inte våld, [---] och med väldigt många av de här utövarna så upplever jag att det finns inte den alliansen från början utan man får jobba väldigt mycket med att skapa en allians i rummet och en trygghet, och inte moralisera för mycket, att inte värdera för mycket [...].” (Informant från kommun 5)

”Och det där är ju alltid liksom en, en balansgång i hur... [---] man vill ju att de ska kunna berätta allt och samtidigt så, så berättar de för mycket så, ja, då måste vi kanske göra en orosanmälan [---] Och då kan de ju känna att vi på något sätt har kanske svikit dem eller sådär, så då har det hänt, jag kommer ihåg ett exempel där då slut-, då blev det så, då kom han inte tillbaka liksom.”
(Informant från kommun 6)

6.2.2 Kategori 2: Att ge bekräftelse

Att gå in i arbetet utifrån den våldsutövandes perspektiv uppfattas som en aspekt av stor betydelse både för socialarbetarna och för våldsutövarna. Det beskrivs som viktigt att se personen bakom våldshandlingarna och förmedla att våldsutövaren har någon som står på dennes sida. Genom detta eftersträvas att våldsutövaren ska känna att denne har någon som lyssnar, såsom barn och partner har.

”Vi står ju på deras sida på något sätt, det är ju meningen, att vi ska hjälpa dig och det här ska bli bra, även om vi egentligen är mest solidariska med barn och partner om man säger. Men de känner ofta att vi står på deras sida. Inte mot barn och partner men liksom att vi ändå förstår dem att vi liksom ”ja, det här är tufft och svårt”, så.” (Informant från kommun 7)

”För många kan ju den här gruppen till exempel bli en väldigt... för de flesta män är ju ändå starkt skamfyllda som kommer hit, att det... så att komma hit, det kan ju också vara att man kan få, ja, få prata med män som sitter med samma bakgrund, samma sits, har också använt våld i sitt... så där kan man, ja, få prata om det här. För det är ju svårt att hitta något annat forum att prata om det här.” (Informant från kommun 4)

6.2.3 Kategori 3: Att medvetandegöra och arbeta med ansvarstagande

Under arbetet med våldsutövaren uttrycker informanterna att det är av största vikt att arbeta med våldsutövarens ansvarstagande. Informanterna beskriver att de bland annat arbetar med att vara tydliga kring ansvarsfrågan och talar mycket om detta med våldsutövaren. Arbeta med att våldsutövaren själv ska närma sig en förståelse inför sitt eget

våldsutövande lyfts som en viktig del i detta. Att medvetandegöra och åskådliggöra vilka konsekvenser våldet har fått för de som drabbats ses som en avgörande del i detta arbete, som en nyckel till att få stopp på våldet.

”Det är ju inte så att det här är någonting som man gör två utan det är mannen hela tiden som väljer liksom våld och aggression (---). Man kan uppleva att man tappat kontrollen men man väljer, man väljer att släppa efter och man gör dåliga val. (---) Så det finns ingenting att skylla på.” (Informant från kommun 7)

”Det är ju så att de måste ta ansvar för sitt våld, de måste liksom... de kan inte liksom skylla på någon annan utan... det kan jag tänka att det är ju ett jättestort tema, det här att faktiskt du tar ansvar för det du gör.” (Informant från kommun 6)

6.3 Socialarbetarnas uppfattning om våldsutövarnas rättfärdigande av sitt våldsutövande

Utövandet av våld mot sin partner beskrevs ha tre olika former av förklaringar. En beskrevs bestå av att våldet rättfärdigades, en bestod av en känsla av maktlöshet inför sitt eget våldsutövande, en innebar och ansvaret för det flyttades bort från våldsutövaren själv och den sista innefattade eget ansvarstagande för våldet.

6.3.1 Kategori 1: Ansvarsförskjutning

Den vanligaste förklaringen beskrevs vara ansvarsförskjutning. Denna förklaring innefattar att våldsutövaren inte förlikar sig med att det är denne själv som bär ansvar för våldet utan att våldsutövandet kan bortförklaras eller ursäktas. Våldsutövandet kan häri framläggas som ett delvis rimligt beteende, exempelvis som en reaktion på yttre omständigheter eller något partnern gjort.

”Jo, men den vanligaste förklaringen skulle kunna vara såhär att vi lägger ifrån oss ansvaret. Att ”bara inte hon hade sagt såhär”, ”bara inte hon hade tjatat så mycket”, ”bara inte den här räkningen hade kommit”, ”bara inte chefen hade satt mig på den här avdelningen”, att... att förskjuta ansvaret. Det är ofta den,

den vanligaste förklaringen till varför jag brukar våld.” (Informant från kommun 5)

”Det väcker ju för de flesta mycket skam och skuld och utifrån det kommer ju också de här bortförklaringarna in också, man förskjuter ansvar [---] ”jo men vad fasen, du gjorde ju det också, du började ju knuffas och du gjorde ju så”, ehm... förvränger vad som har hänt, förminskar det, ”nej men det var inte ett slag, det var en liten knuff” [---] och börjar se sig själv nästan som ett offer och ”ja men du då, du har väl inte varit perfekt heller” och allt det där.” (Informant från kommun 4)

6.3.2 Kategori 2: Maktlöshet

De som upplevdes ha en viss insikt i att ansvaret för våldsutövandet vilade på dem själva beskrevs uttrycka en känsla av maktlöshet, hopplöshet eller uppgivenhet inför sitt eget våldsutövande. Detta kopplades till upplevelsen av avsaknad av andra sätt än våld att hantera situationen eller relationen.

”De flesta utav killarna jag har träffat... har nog lagt det på sig själva, kanske i relation till tjejen med att ”hon gör saker och jag gör saker och det blir tokigt, vi passar inte” eller vad man nu ska säga. Det är ingen utav dem som har sagt att ”hon får mig att”, om du förstår vad jag menar. ”Varför gör du såhär med mig, varför tvingar du mig att slå dig”, inget sånt. [---] De flesta män är nog inne på att ”jag vet inte vad det är som händer, kan du hjälpa mig?”” (Informant från kommun 7)

”[Informant 1] [...] då är det kanske att man egentligen är ledsen eller man är livrädd för att partnern ska lämna en eller man är helt... [---] mm, besviken, maktlös... alltså så att hitta det här, vad är liksom, vad är egentligen känslan du känner, ja men då är du ju inte arg egentligen och vad kan man göra istället då när man är ledsen eller så att.

[Informant 2] [---] det tänker jag också att man inte... vet riktigt, hur kan jag hantera det här på ett annat sätt liksom, vad kan jag göra istället när jag känner såhär, istället för att göra det här liksom.” (Informanter kommun 6)

6.3.3 Kategori 3: Ansvarstagande

Den förklaring som beskrivs komma efter att socialarbetarna har arbetat med våldsutövaren en tid är att denne får insikt i att denne själv bär ansvaret för sitt eget våldsutövande. Detta beskrivs sammankopplat med våldsutövarens egen förståelse för vad våldsutövandet bottnar i.

”[...] är det så att man kan liksom hitta orsaken, att vad är det som händer i dig, vad tänker du och finns det någon parallell i, när du har vuxit upp så, och då kan man mer se själva processen. Och vad är det som gör att jag hamnar här, vad har jag för tidiga tecken, vad kan jag göra annorlunda, så. Och [...] det finns ju massa såna här... ilskekontrollknep [...] som funkar men de används väldigt sällan för man liksom har förstått ”vad gör jag för fel” och så börjar man prata istället.” (Informant kommun 7)

”Det... det är liksom sällan... eller det är fan aldrig så att vi i någon form av inledande behandlingar att man säger att ”ja men det beror på att pappa våldtog mig”, eller att... ”jag kände mig försummad när jag var liten”, nej. Den kommer ju sen. Mm. Så är det.” (Informant kommun 5)

7 Diskussion

I följande avsnitt diskuteras studiens resultat i relation till bakgrund, teorier samt tidigare forskning. Diskussionen är indelad utifrån studiens frågeställningar och behandlar således orsaker bakom våldsutövande, strategier i arbetet med våldsutövare och våldsutövarnas rättfärdigande. Senare i diskussionsavsnittet följer även metoddiskussion och möjligheter och behov till fördjupad forskning.

7.1 Orsaker bakom våldsutövande

Som har beskrivits ovan framkom olika uppfattningar bland socialarbetarna kring orsaker bakom våldsutövande. De fyra uppfattningar som betonades var erfarenheter av våldsutsatthet, påverkan av psykisk ohälsa, maskulinitetsfällan och försummelse i barndomen. De förklaringar som lyftes där våldsutövande bottnar i egna erfarenheter av våldsutsatthet under uppväxten, kan kopplas till socialpsykologiskt och individualpsykologiskt perspektiv på orsakerna bakom utövande av våld i nära relation. Detta genom hur våldsutövandet i denna förklaringsmodell anses präglad av och inlärt i de relationer som den våldsutövande personen växt upp i, och sedan utlöses av faktorer kopplade till relationerna vari våldet utövas (SOU 2018:37). Kopplingarna mellan egna erfarenheter av våldsutsatthet under uppväxten och att senare komma att utöva våld mot närstående styrks även av Carbone-Lopez m.fl. (2012). Detta genom hur de lyfter just erfarenheter av våldsutsatthet som en av de tydligaste riskfaktorerna för våldsutövande i nära relation.

De socialarbetare som betonade personbundna aspekter såsom psykisk ohälsa eller missbruk kan belysa både ett individualpsykologiskt perspektiv och ett strukturellt samhällsperspektiv på orsakerna bakom utövande av våld. Aspekter knutna till individen, som med psykisk ohälsa och personens eget mående som förklaring till våldsutövande, kan ses som individualpsykologiska. Aspekterna som handlar om missbruk kan kopplas till samhället genom hur någons socioekonomiska situation, tillsammans med den sociala utsatthet det kan innebära, kan spela en roll i risken för att hamna i missbruk (SOU 2018:37; Landberg, Ramstedt & Lundin, 2018).

Förklaringarna som bottnar i maskulinitetsrollen kan kopplas till ett strukturellt perspektiv. Detta genom hur socialarbetarna beskriver och betonar maskulinitet och könsmaktsordning som en orsak till våldsutövande i nära relation. Socialarbetarnas uppfattning harmonierar med resultaten i studier som visat att maskulinitetsnormer är en

riskfaktor för utövande av våld mot närstående (Norén & Eriksson, 2017). Gällande att samhället under lång tid låtit våldsutövandet fortgå utan att samhälleliga och sociala institutioner markerat mot våldet (Brottsoffermyndigheten, 2000; SOU 1995:60:106) skulle det faktum att informanterna i studien talar om att de lyfter exempelvis maskulinitetsnormer i samtal med våldsutövare kunna ses som ett ansvarstagande för det tidigare osynliggörandet i samhället.

Socialarbetarnas uppfattning om att försummelse i barndomen har betydelse i sammanhanget. Försummelsen kan bidra till bristande anknytning, känsloreglering och mentaliseringsförmåga och därigenom orsaka våldsutövande. Ett socialpsykologiskt perspektiv skulle även kunna appliceras här, utifrån att den bristande anknytningen, känsloregleringen och mentaliseringsförmågan orsakats av brister i de grundläggande relationerna i personens uppväxt (SOU 2018:37). Härigenom kan orsaksförklaringar relaterade till försummelse kopplas till både ett individualpsykologiskt och ett socialpsykologiskt perspektiv.

Att alla fyra perspektiv kan fångas in av socialarbetarnas olika uppfattningar, om än i olika grad, kan synliggöra att de uppfattningar som ges uttryck för i kommunerna är samstämmiga med tidigare forskning, men även att våld i nära relation alltjämt är ett komplext område där ingen enskild förklarande modell finns. Olika faktorer från de skilda perspektiven behöver kombineras för att kunna ge en bild av våldet som fångar in komplexiteten i våldsutövandets orsaker (Socialstyrelsen, 2016). Vilket perspektiv som antas har betydelse för vilket stöd som ges till våldsutövaren (SOU 2018:37; Helmersson, 2017).

7.2 Strategier i arbetet med våldsutövare

Strategier som socialarbetarna uppfattades om ändamålsenliga var att etablera en god arbetsrelation med våldsutövaren, att bekräfta våldsutövaren som person och att främja ansvarstagande.

Att våldsutövarna får känna sig sedda och hörda beskrivs av informanterna som en viktig del av arbetet. Detta beskrivs sammankopplat med att våldsutövande i nära relation är något som är starkt kopplat till skam och skuld, vilket diskuteras vidare i avsnittet om våldsutövarnas rättfärdigande nedan.

Att visa att våldsutövarnas oro och emotioner får ett empatiskt bemötande har beskrivits som avgörande (Payne, 2015). Det lyftes också av informanterna i denna studie. Det har dock i tidigare forskning lyfts att det finns en inneboende risk i att låta förståelsen för våldsutövaren dominera fördömandet av handlingarna, då våldet då istället kan komma att upprätthållas istället för att upphöra (Gottzén, 2013a). I intervjuerna kunde detta ses avspeglat i hur den påtalade vikten för våldsutövarna att känna sig sedda ofta efterföljdes av fördömande av våldet och synliggörande av hur ansvaret för våldet var våldsutövarens enskilda och eget.

En annan uppfattning kring strategier speglade vikten av att få våldsutövarna att nå fullt eget ansvarstagande för sina våldshandlingar. Vikten av att nå fullt ansvarstagande och förståelse inför konsekvenserna av våldsutövandet betonas även av Socialstyrelsen (2016) som en av de viktigaste pelarna för att få våldsutövande att upphöra. Arbetet med våldsutövare syftar till att nedmontera våldsutövarnas motstånd mot insikt (Payne, 2015). Det fokus som läggs vid ansvarstagande kan även ses kopplat till hur informanterna beskriver sig betona maskulinitetsnormer och andra begrepp inom feministisk teori, som beskrivit ovan. Åberg (2014) beskriver att det varit i takt med att jämställdhetsfrågor fått ta allt större plats i samhällsdebatten som ansvarsfrågan förflyttats från våldsutsatt till våldsutövare. Därigenom kan påtalandet av att våldet inte bara är ett maktutövande i den nära relationen utan även kan vara förstärkt av den makt män redan besitter strukturellt. Detta kan påvisa att vägen mot att våldsutövaren åtar sig sitt fulla ansvar för sitt våldsutövande är något som är närvarande i hela processen, från förklaringsmodeller bakom våldsutövande till förhållningssätt och det faktiska behandlingsarbetet. Även i kognitiv beteendeterapi betonas att våldet är en aktiv handling (Payne, 2015). Detta medför att handlingen också aktivt kan väljas bort, vilket också lyfts av informanterna. Ansvarstagandet har beskrivits gå hand i hand med att ta ansvar för hela sitt beteende i den nära relationen. Därigenom kan kopplingar även ses till de rötter av kognitiv beteendeterapi som också präglat området.

I krispraktik läggs stor vikt vid emotioner och metoderna är strukturerade och formade som interventionsprogram (Payne, 2015). Mycket av det tidigare arbete som utförts med våldsutövare har också bedrivits för dömda våldsbrottslingar på institutioner, där manualbaserade metoder ofta använts (Åberg, 2014). Att arbetet med våldsutövare av informanterna beskrivits följa olika former av interventionsprogram kan ses som ett arv av den uppgiftsorienterade krispraktiken och av de tidigare erfarenheterna från arbete med

våldsutövare i institutionsmiljö. Informanterna i studien uttrycker vidare en tilltro till att behandlingen kan ge resultat i form av att våldsutövandet upphör. Detta är också något som kan kopplas till områdeserfarenheterna av arbetet på institutioner, där våldsutövandet ses som ett beteende som kan avinläras, lika väl som att det en gång lärts in (Åberg, 2014).

Informanterna betonar också att behandlingsarbetet för den våldsutövande är svårt och emotionellt påfrestande. Att våldsutövarnas emotioner får ta plats kan också ses som ett led i både krisarbete och det psykodynamiska arbetets betoning på empati.

Slutligen kan informanternas betoning av att de måste nå en förståelse av våldsutövaren för att kunna arbeta framåt mot ett upphörande av våldsutövandet kopplas till Isdals (2017) teoribygge om arbetet med våldsutövare. Isdal (2017) lägger vikt vid att sättet att tänka om våld, att förstå och hantera våld är det som kan ge verktyg för att få våldet att upphöra. Våldet beskrivs annars normaliseras, förnekas och befästs och ses som något oföränderligt. Detta speglas även i hur informanterna talar om våldsutövarnas rättfärdigande, vari våldsutövarna själva också måste nå en förståelse inför sig själva för att kunna hållbart upphöra med våldet.

7.3 Våldsutövarnas rättfärdigande

Kring våldsutövarnas rättfärdigande av sitt våldsutövande återfanns tre uppfattningar. Dessa handlade om ansvarsförskjutning, maktlöshet och ansvarstagande.

I uppfattningen som handlade om ansvarsförskjutning beskrevs våldsutövarna lägga ansvaret för våldet utanför sig själva och rättfärdiga eller ursäkta våldet. Vissa beskrevs av socialarbetarna förklara våldet som en till viss del rimlig reaktion på en omständighet eller något partnern gjort. Våldet beskrevs även förminskas och skuld och ansvar lades på den utsatta och dennes beteende. Detta är något som observerats även i tidigare studier. Att våldet rationaliseras och bortförklaras beskrivs av Norén och Eriksson (2017) som en av de vanligaste strategierna våldsutövare använder sig av. Likt beskrivningar av informanterna i denna studie om hur en distansering av bilden av sig själv som våldsutövare framträder, kopplar författarna samman rationaliseringarna med hur utövarna av våld har svårt att acceptera att de är våldsutövare.

Maktlösheten beskrevs synlig i hur våldsutövarna kunde ge uttryck för en känsla av maktlöshet, hopplöshet eller uppgivenhet inför det egna utövandet av våld. Detta kopplade socialarbetarna till att våldsutövarna saknade andra sätt än våld att hantera situationer eller relationer. Våldsutövarna beskrevs till viss del som att även de själva föll offer för våldsutövandet, som att våldet de utövade var något som drabbade även dem. Detta syns även i tidigare forskning som beskrivit våldsutövandet som en reaktion på en upplevelse av vanmakt och maktlöshet (Socialstyrelsen, 2010). Vidare betonar även Isdal (2017) att våldsutövandet kan vara ett sätt att hantera upplevelse av vanmakt och maktlöshet.

Just svårigheten att acceptera sig själv som våldsutövare kan också kopplas till Goffmans (1972) teori om misskreditering och misskreditabilitet. Då våldsutövandet ofta kan vara okänt för omgivningen kan våldsutövarna innan uppmärksammandet av deras utövande ses som misskreditabla. I arbetet med våldsutövarna måste de röja sitt stigmatiserade beteende och blir då misskrediterade. Goffman (1972) beskriver att detta kan vara kopplat till skam och självhat, vilket informanterna också lyft som känslor som ofta genomsyrar våldsutövarna. Att våldsutövarna kan ha svårt att acceptera sig själva som våldsutövare kan då vara kopplat till den distansering som Goffman (1972) beskriver att någon med ett stigmatiskt beteende utvecklar mellan sitt eget jag och den uppmålade bilden av jaget. Våldsutövande är också något som är starkt stigmatiskt i samhället, vilket också kan föranleda att våldsutövarna skapat en stigmatisk egen identitet. Detta då de skapar sin identitet utifrån hur samhället ser på våldsutövande. Om våldsutövandet uppkommit i vuxen ålder kan våldsutövarna också förmodas ha levt utan stigma och då möjligen själva stigmatiskt andra som utövat våld i nära relation. Goffman (1972) beskriver att det då är särdeles svårt att acceptera sig själv som bärare av stigma, när det är något som en själv stigmatiskt och kanske fortfarande själv stigmatiserar.

Vidare beskriver Scott och Lyman (1986) de processer som kan ligga bakom rättfärdigande och ursäktande av ett otillåtet beteende. En typ av ursäktande som Scott och Lyman (1986) lyfter är syndabocksresonemang, vilket speglas i informanternas berättelse om våldsutövarnas ursäktande av sitt beteende. Informanterna beskriver hur våldsutövarna ursäktar sitt beteende med att de inte hade utövat våld om det inte vore för att andra människor utlöste det. Scott och Lyman (1986) beskriver att en sådan redogörelse för händelseförloppet, där våldet framställs som utlöst av någon annan, förlägger ansvaret på den som utlöste våldet snarare än den som utövat det. Våldsutövarens egen delaktighet och ansvar förminskas.

Den typ av rättfärdigande som tydligast framträtt i informanternas beskrivningar är den som Scott och Lyman (1986) benämner fördömande av fördömaren. Informanterna lyfte att i de fall våldsutövaren såg ett visst eget ansvar men ändå rättfärdigade våldet påtalade de ofta att den våldsutsatta minsann inte heller var perfekt. Detta resonemang är även det ett sätt att hålla det fulla ansvaret för sitt våldsutövande ifrån sig, och förlägga en del av ansvaret på andra.

Socialarbetarna talade ofta om ansvarstagandet som ett huvudsakligt mål för deras arbete. Att ansvarstagande växer fram efter en tids arbete med våldsutövarna stärks av Socialstyrelsen (2016) som också beskrivit denna följd i processen. Ansvarstagandet framlades av informanterna som sammankopplat med att de når in i våldsutövarnas inre och lyckas förankra en koppling mellan våldsutövarnas egna erfarenheter och deras våldsutövande. Våldsutövandet beskrevs genom detta ofta som symtom på erfarenheter som vuxit från att vara smärtsamma till att skada andra. En koppling till erfarenheter som växer fram till ett våldsamt beteende kan även ses i Eliassons (2000) betoning av vikten att ta itu med våldsutövarnas egna erfarenheter för att kunna åskådliggöra orsakerna till våldsutövandet. Som beskrivet ovan kan det sätt som våldsutövarna talar om sitt våldsutövande vara vägledande i hur arbetet med dem bör bedrivas (Norén & Eriksson, 2007; Wood, 2004).

7.4 Metoddiskussion

Under studiens gång har uppsatsen ändrat riktning och fokus, vilket bland annat gjort att frågeställningar som först var med i bilden senare har strukits. När frågeställningarna slutligen landat framträder att intervjuerna hade kunnat genomföras på ett mer fokuserat sätt mot de frågeställningar som nu kvarstår. På det viset hade det inhämtade materialet kunnat vara fylligare och mer fokuserat, vilket sannolikt gett möjlighet till mer djupdykande analys och förståelse för de olika uppfattningarna. En styrka med metodvalet som däremot också framträder är att den öppenhet som semistrukturerade intervjuer ger gentemot strukturerade intervjuer har gjort bytet av riktning och fokus möjligt. Om en mer sluten intervjumetod valts hade materialet inte gett samma möjligheter att tolkas i nytt ljus, utifrån att svaren då förmodligen skulle varit mer låsta till de ursprungliga ramarna för studien.

7.5 Möjligheter och behov till fördjupad forskning

Bland informanterna i denna studie rådde ett samförstånd om att mer forskning behövs gällande arbete med utövare av våld i nära relation. Ett behov av evidensbaserad, tydligare ansvarsfördelning och riktlinjer uttrycktes av de flesta av socialarbetarna som deltog. Att arbetet trots avsaknad av dessa aspekter byggs upp och utförts under en tid har lett till en mängd olika förhållningssätt som verkar böttna i de skilda uppfattningar som råder kring våldsutövare och arbetet med dem. Utifrån detta skulle ytterligare forskning kring de olika arbetssätt som utformats kunna vara av stor vikt. Exempelvis finns ännu få studier där uppföljning och effekter av arbetet med våldsutövare beforskats. Flera av informanterna påtalade en avsaknad av forskning rörande just effekter, och uttryckte en viss medföljande vilshenhet och osäkerhet kring ifall deras arbetet egentligen gjorde någon skillnad.

Ämnet är komplext och det råder stor osäkerhet kring vilka metoder som egentligen fungerar. Utövandet av våld i nära relation orsakar många människors lidande och död varje år och det är tydligt, bland annat utifrån ökade dödssiffror, att vi behöver ta stora steg framåt i detta arbete.

8 Slutsatser

De uppfattningar informanterna i studien uppvisar speglar dels komplexiteten som är inbäddad i arbetet med utövare av våld i nära relation, dels den breda kunskapsbas som ligger till grund för detta arbete.

Uppfattningarna kring orsaker bakom våldsutövare innefattade erfarenheter av våldsutsatthet, påverkan av psykisk ohälsa, maskulinitetsfällan och försummelse i barndomen. Rötterna till dessa orsaksförklaringar kan ses i kopplingar till strukturellt perspektiv, strukturellt samhällsperspektiv, socialpsykologiskt perspektiv samt individualpsykologiskt perspektiv. Orsaksförklaringarna kan starkast ses kopplade till aspekter förknippade med försummelse i barndomen och den roll maskulinitetsnormer kan ha i utformandet av våldsutövare.

De uppfattningar som lyftes gällande strategier informanterna har i arbetet med våldsutövare innefattade en betoning av att etablera en god arbetsrelation med våldsutövaren, att bekräfta våldsutövaren som person och att främja ansvarstagande. Informanterna beskrev att det är avgörande att lyckas skapa en tillitsfull allians med våldsutövaren, men det samtidigt är av största vikt att lyckas förhålla sig fördömande gentemot de handlingar våldsutövaren utfört. Detta är också något som i forskning lyfts som den balansgång socialarbetare behöver vara aktsam inför i arbetet med våldsutövare. Att förmå våldsutövare att åta sig det fulla ansvaret för sitt våldsutövande beskrevs innefatta en process som löpte genom hela behandlingsarbetet. Arbetet kring ansvarstagande kan ses förankrat i teorier som talar om hur förståelse av våldet och våldsutövaren hänger samman med att lyckas få våldet att upphöra. Processen kring ansvarstagande kan därigenom ses starta i det förhållningssätt som socialarbetarna har till ämnet våld i nära relation. I uppfattningarna om strategier i arbetet med våldsutövare kunde arbetets breda kunskapsbas också uttydas. Tecken på strategier hämtade från psykodynamiskt arbete, krisarbete, institutionsbaserat arbete, kognitiv beteendeterapi och teoribygge baserat på kunskap om våld kunde ses i informanternas uppfattningar.

Uppfattningarna bland informanterna kring våldsutövarnas rättfärdigande av sitt våldsanvändande kunde ansvarsförskjutning, maktlöshet samt ansvarstagande återspeglas. Våldsutövarna beskrevs tendera att lägga ansvaret för våldet utanför sig själva och använda sig av strategier för att ursäkra eller rättfärdiga våldsutövandet. Gällande maktlösheten beskrev detta ta sig uttryck i våld utifrån att våldsutövarna kan ha en oförmåga att hantera

relationer och konflikter på andra sätt än med våld. Detta beskrivs rotat i en medvetenhet om att våldsutövandet är fel men att de inte besitter andra verktyg att hantera situationen på. Detta skapa då en upplevelse av vanmakt och maktlöshet inför det egna beteendet. Vidare stärks informanternas beskrivningar av att ansvarstagande för våldsutövandet kan kräva mycket arbete av forskning som visar att processen att acceptera sig själv som våldsutövare kan vara starkt präglad av skam och självhat. Eftersom våldsutövarna själva kan bära på en stigmatiserad bild av våldsutövare kan de bära på ett omfattande motstånd mot att sammanfoga det egna jaget med den identitet de föreställt sig att en våldsutövare har.

9 Litteraturförteckning

- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Bolin, E. (1984). *Kampen mot kvinnomisshandel*. Stockholm: Brevskolan
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol. 2: Separation*. New York: Basic Books.
- Brottsförebyggande rådet, BRÅ. (2012). *Brottsutvecklingen i Sverige 2008–2011* (Rapport 2012:13). Hämtad från Brottsförebyggande rådets webbplats: https://www.bra.se/download/18.22a7170813a0d141d2180007794/1371914741026/2012_13_Brottsutvecklingen_i_Sverige_2008_2011.pdf
- Brottsförebyggande rådet, BRÅ. (2014). *Brott i nära relationer – en nationell kartläggning* (Rapport 2014:8). Hämtad från Brottsförebyggande rådets webbplats: https://www.bra.se/download/18.9eaaede145606cc8651ff/1399015861526/2014_8_Brott_i_nara_relationer.pdf
- Brottsförebyggande rådet. (2007). *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer* (Rapport 2007:6). Hämtad från Brottsförebyggande rådets webbplats: https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180009403/2007_6_utvecklingen_dodligt_vald_mot_kvinnor.pdf
- Brottsförebyggande rådet. (2019). *Kriminalstatistik 2018. Konstaterade fall av dödligt våld; En granskning av anmält dödligt våld 2018*. Hämtad från Brottsförebyggande rådets webbplats: https://www.bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e50a0/1553781831679/Sammanfattning_D%C3%B6dligtv%C3%A5ld_2018.pdf
- Brottsoffermyndigheten (2000). *Kvinnofrid - att förstå bakgrunden till mäns våld mot kvinnor och dess effekter: ett utbildningsmaterial för personal inom rättsväsendet, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och kriminalvården*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Bruce, C. (1997) *The seven faces of information literacy*. Adelaide: Auslib Press.
- Bryman, A. (2011). *Sambällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Carbone-Lopez, K., Rennison, C. M., Macmillan, R. (2012). *The Transcendence of Violence Across Relationships: New Methods for Understanding Men's and Women's Experiences of Intimate Partner Violence Across the Life Course*. *Journal of Quantitative Criminology*, 28:319–346.

- Dahlberg, K. (1997). *Kvalitativa metoder för vårdvetare*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Eliasson, P. E. (2000). *Män, kvinnor och våld: att förstå och förändra våldsamt beteende: en rapport från Manscentrum i Stockholm*. Stockholm: Carlsson
- Fonagy, P. (2001). *Attachment Theory and Psychoanalysis*. New York: Other Press.
- Goffman, E. (1972). *Stigma – den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts förlag.
- Gottzén, L. (2013a) Skam, maskulinitet och respons på mäns våld mot kvinnor. *Socialvetenskaplig tidskrift* 20(2): 75–92.
- Gottzén, L. (2013b). Encountering Violent Men: Strange and Familiar. I Pini, Barbara & Pease, Bob (red), *Men, Masculinities and Methodologies* (pp.197-208). New York: Palgrave Macmillan.
- Gottzén, L. (2013c). *Hjältar och monster: Sambällsvetenskapliga perspektiv på män och våld*. Hämtad från Diva portals webbplats: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:644300/FULLTEXT01.pdf>
- Heimer, GM, Björck, A och Kunosson, C. (2014). *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*. Lund: Studentlitteratur.
- Helmerson, S. (2017). *Mellan systerskap och behandling: Omförhandlingar inom ett förändrat stödfält för våldsutsatta kvinnor*. Hämtad från Lunds Universitets webbplats: https://portal.research.lu.se/portal/files/21513140/Sara_Helmerson_avhandling_fulltext.pdf
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1991). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur
- Isdal, P. (2017). *Meningen med våld*. Andra upplagan Stockholm: Gothia Fortbildning AB
- Kroksmark, T. (red.) (2011). *Den tidlösa pedagogiken*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Landberg, J., Ramstedt, M., och Sundin, E. (2018). *Socioekonomiska skillnader i beroende och utsatthet för andras användning av alkohol, narkotika och tobak* (Rapport 176). Hämtad från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning webbplats: https://www.can.se/contentassets/892fb38647d24302829f30b12893dd4b/rapport_176_a4.pdf

- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys: Exemplet fenomenografi*. Lund: Teori, forskning, praktik.
- Lenneér-Axelsson, B. 2010. *Förluster: Om sorg och livsomställning*. Natur & Kultur
- Ludvigsson, J. (2002). *Att börja forska - inom medicin, bio- och vårdvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Lundgren, E m fl (2001) *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Brottsoffermyndigheten & Uppsala universitet. Stockholm: Fritze.
- Lundgren, E. (2013). *Våldets normaliseringsprocess och andra våldsförståelser*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.
- Marton, F. 1996. *Cognosco ergo sum: Reflections on reflections*. I Gloria Dall'Alba & Biörn Hasselgren (red.) (1996) *Reflections on phenomenography: towards a methodology?* Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. (Göteborg Studies in Educational Sciences, 109). S. 163–187.
- Nationellt Centrum för Kvinnofrid, NCK. (u.å.). *Mäns våld mot kvinnor – Ett globalt perspektiv*. Hämtad 2019-05-17 från: <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/mans-vald-mot-kvinnor-ett-globalt-perspektiv/mans-vald-mot-kvinnor---ett-globalt-perspektiv/>
- Nilsson, B. (2015). *Socialpsykologi: Teorier och tillämpning*. Stockholm: Liber.
- Nordberg, M. (2006). *Moderna mansbilder i olika etniska sammanhang i Sverige: en exkursion bland gäckande begrepp och konkurrerande manlighetsnormer. "Mandom, mod och morske män": rapport från manlighetskonferensen den 30 november 2006*. S. 23-37
- Norén, J. och Eriksson, M. (2017) *Förändringsarbete med våldsutövande män: strategier för kvalitetsutveckling*. Hämtad från Diva portals webbplats: <http://esh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1197990/FULLTEXT01.pdf>
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Prop. 2006/07:38. *Socialtjänstens stöd till våld utsatta kvinnor*. Hämtad från Riksdagens webbplats: <https://data.riksdagen.se/fil/48737CDE-0D45-4F26-82A9-B5650EE2F8DF>

- Prop. 2011/12:4. *Utredningar avseende vissa dödsfall*. Hämtad från Riksdagens webbplats:
<https://data.riksdagen.se/fil/6AD58427-23E5-45C6-B0A4-308434E2E66E>
- Scott, M. och Lyman, S. (1968). Accounts. *American Sociological Review*, vol. 33, No. 1: pp. 46-62.
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Hämtad från Riksdagens webbplats:
https://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
- Socialstyrelsen. (2010). *Behandling av män som utövar våld i nära relationer – en utvärdering*. Hämtad från Socialstyrelsens webbplats:
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2010-6-34.pdf>
- Socialstyrelsen. (2015). *Partnerkontakt: Säkerhetsarbete med våldsutsatta personer när våldsutövaren går i behandling - En studie av en försöksverksamhet*. Hämtad från Socialstyrelsens webbplats:
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-3-21.pdf>
- Socialstyrelsen. (2016). *Våld. Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer* (ISBN 978-91-7555-391-7). Hämtad från Socialstyrelsens webbplats:
<https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20252/2016-6-37.pdf>
- Socialstyrelsen. (2018). *Kvalitetsutveckling av arbetet mot våld i nära relationer; Redovisning av 2017 års utvecklingsmedel och det nationella och regionala kompetensstödet*. Hämtad från Socialstyrelsens webbplats:
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-9-22.pdf>
- SOSFS 2014:4. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer*. Hämtad från Socialstyrelsens webbplats: <https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmanna-rad/konsoliderade-foreskrifter/20144-om-vald-i-nara-relationer/>

- SOU 1995:60. *Kvinnofrid*. Hämtad från Regeringens webbplats:
<https://data.riksdagen.se/fil/B3AE43A6-564A-424A-AEF3-7A7BC1DCF9B5>
- SOU 2006:65. *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Hämtad från Regeringens webbplats: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2006/06/sou-200665/>
- SOU 2018:37. *Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld*. Hämtad från Regeringens webbplats:
[https://www.regeringen.se/49baeb/contentassets/739d9a7b597a40e09fd066895b32f852/att-bryta-ett-valdsamt-beteende--aterfallsforebyggande-insatser-for-man-som-utsatter-narstaende-for-vald-sou_2018_37.pdf#__utma=1.1983884123.1498467900.1541493812.1541505883.478&__utmb=1.8.10.1541505883&__utmc=1&__utmz=1.1540980881.468.25.utmcsr=google|utmccn=\(organic\)|utmcmd=organic|utmctr=\(not%20provided\)&__utmv=-&__utmk=253326985](https://www.regeringen.se/49baeb/contentassets/739d9a7b597a40e09fd066895b32f852/att-bryta-ett-valdsamt-beteende--aterfallsforebyggande-insatser-for-man-som-utsatter-narstaende-for-vald-sou_2018_37.pdf#__utma=1.1983884123.1498467900.1541493812.1541505883.478&__utmb=1.8.10.1541505883&__utmc=1&__utmz=1.1540980881.468.25.utmcsr=google|utmccn=(organic)|utmcmd=organic|utmctr=(not%20provided)&__utmv=-&__utmk=253326985)
- Steen, A-L. (2003). *Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält. Reflektioner kring kunskapsläget*. Göteborgs universitet: Sociologiska institutionen.
- Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber.
- Uljens, M. Fenomenografi. (1989). *Forskning om uppfattningar*. Lund: Teori, forskning, praktik.
- United Nations. (1993). *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. Hämtad från United Nations webbplats:
<https://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad från Codex webbplats:
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- Wood, J. T. (2004). Monsters and victims: Male felons' accounts of intimate partner violence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(5), 555–576.
<https://doi.org/10.1177/0265407504045887>
- Världshälsoorganisationen, WHO. (2002). *World report on violence and health* (ISBN 92 4 154561 5). Hämtad från WHO:s webbplats:
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=71F89CB23D3BC71BA3CFDBA3B1E63E3E?sequence=1

Åberg, H. (2014). *Arbeta med våld*. Lund: Studentlitteratur.

10 Bilagor

10.1 Intervjuguide

Processen

Hur ser ert lokala arbete ut kring våldsutövaren i ärenden kring våld i nära relation?

Hur har ert lokala arbete kring våldsutövaren utvecklats sedan ni började med detta?

Hur ser processen från första aktualisering till avslutat ärende ut för den våldsutövande klienten?

Hur ser klienters grad av deltagande ut?

Hur förhåller ni er i ert arbete till uppföljning av de våldsutövare ni varit i kontakt med?

Hur ser er bild ut kring återfall i våldsutövande hos de klienter ni varit i kontakt med?

Förklaringsmodeller

Vilka orsaker kan du se bakom våldsutövande?

Hur skulle du förklara klienters våldsanvändande?

Hur tycks klienterna själva förklara sitt våldsanvändande?

Säkerhet

Hur ser ert arbete ut kring säkerhetsaspekter för er som professionella i arbetet med våldsutövande klienter?

Hur ser ert arbete ut kring säkerhetsaspekter för de som blivit utsatta för våld av er klient?

10.2 Samtyckesblankett

Samtyckesblankett avseende examensarbete som avser studie om arbetet med utövare av våld i nära relation

Härmed samtycker jag till deltagande i studien. Jag har blivit informerad om studiens syfte, tidsåtgång, konfidentialitet kring mina uppgifter samt att det som framkommer i intervjun kommer att användas som underlag för en analys i en uppsats. Jag har även blivit informerad om min rätt att ställa frågor, och vem dessa kan ställas till, samt min rätt att avbryta mitt deltagande när som helst om så önskas.

Jag ger mitt medgivande till att dokumentera, bearbeta och arkivera den information som samlas in under fokusgruppen samt att publicera resultat från fokusgruppsstudien.

Jag samtycker frivilligt till att delta i studien och är medveten om att jag när som helst kan avbryta deltagandet utan att uppge en anledning. Jag samtycker till att det jag uppger under intervjun får bearbetas inom ramen för denna C-uppsats och att resultaten kommer att presenteras på ett sådant sätt att de inte går att härleda till studiens deltagare.

Ort och datum: _____

Signatur

Namnförtydligande